

IHMISOIKEUS- PERUSTAISUUS SUOMEN KEHITYSPOLITIIKASSA

Kiristyvä kansainvälinen tilanne vaatii
kunnianhimoisemman otteen

Kehityspoliittisen toimikunnan julkaisusarja,
tammikuu 2023

KEHITYSPOLIITTINEN
TOIMIKUNTA

Sisällys

Tiivistelmä.....	3
1. Johdanto: Kehityspolitiikan ihmisoikeusperustaisuus kaipaa lisää kunnianhimoa	5
2. Ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan taustasta	7
3. Ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan lisäarvo ja haasteet	17
3.1 Lähestymistavan lisäarvosta	17
3.2 Haasteita lähestymistavan toimeenpanossa	23
4. Miten ihmisoikeusperustainen lähestymistapa näkyy ja toteutuu Suomen kehityspolitiikassa?	31
4.1 Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa kehityspolitiikan linjauksissa ja ohjeistuksissa.....	31
4.2 Ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan toimeenpano.....	34
4.3 Ihmisoikeusperustaisuus ja Suomen kehitysyhteistyörahoituksen kanavointi	37
4.4 Kehityspolitiikan ja -yhteistyön ihmisoikeusperustaisuus muuttuvassa toimintaympäristössä	45
5. KPT:n suositukset	47
Liite 1: YK:n keskeisiä ihmisoikeussopimuksia.....	53

Tiivistelmä

Tämä Kehityspoliittisen toimikunnan (KPT) ajankohtaisanalyysi tarkastelee ihmisoikeusperustaisuuden toteutumista Suomen kehityspoliitikassa ja kehitysyhteistyössä. Annamme myös suosituksia ihmisoikeusperustaisuuden vahvistamiseksi tulevilla hallituskausilla.

Ihmisoikeusperustaisessa lähestymistavassa ihmisoikeudet ja niihin liittyvät velvoitteet ohjaavat kehityspoliitikan ja -yhteistyön tavoitteenasettelua tuoden sen ytimeen ihmisoikeuksien kunnioittamisen, suojelun ja edistämisen. Huomio kiinnittyy erityisesti ihmisiin ja ihmisryhmiin, joiden kohdalla nämä oikeudet heikoimmin toteutuvat sekä oikeuksien toteutumisesta vastuussa oleviin tahoihin. Kantavia periaatteita ovat osallistuminen ja inklusiivisuus, syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus sekä vastuuvollisuus ja läpinäkyvyys.

Suomen kehityspoliitikan ihmisoikeusperustaisuus on viime vuosina vahvistunut, ja ihmisoikeudet osataan huomioida kehitysyhteistyössä entistä huolellisemmin. Mielestämme Suomen tulisi kuitenkin ottaa asiassa vieläkin kunnianhimoisempi ote, jotta yhä suurempi osa kehityspoliitikasta edistäisi jatkossa ihmisoikeuksia entistä aktiivisemmin ja tarttuisi ihmisoikeushaasteisiin. Se edellyttää eri toimijoilta poliittista tahtoa, selkeää tavoitteenasettelua, osaamista sekä asianmukaista resursointia.

Hallitusten ja ministeriöiden rinnalla eduskunnalla on keskeinen rooli Suomen kehityspoliitikan suuntaviivoihin ja sen toimeenpanon kokonaisrahoitukseen liittyvässä päätöksenteossa, ja siten ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan turvaamisessa.

On tärkeää, että ihmisoikeusperustaista lähestymistapaa toteutetaan johdonmukaisesti läpi eri kehitysyhteistyön kanavien, toimien ja tasojen. Tämä ei koske pelkästään kehitysyhteistyötä, vaan laajemminkin eri politiikka-aloja, Suomen ulkosuhteiden kokonaisuutta ja kansainvälistä vaikuttamistyötä. Ministeriöiden välisessä yhteistyössä ja

koordinaatiossa ihmisoikeusperustainen lähestymistapa tulee nähdä tärkeänä keinona toimeenpanna Agenda 2030:n ja kestävän kehityksen tavoitteiden *ketään ei jätetä* -periaatetta.

Vaikka ihmisoikeusperustaisuutta on huomioitu kehitysyhteistyön suunnittelussa, on sen toteutuksessa ja seurannassa suurta vaihtelua. Ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan toimeenpanossa kansalaisjärjestöillä ja kahdenvälisellä yhteistyöllä on ollut tärkeä rooli. Haurailta alueilla toimiessaan sekä monenkeskisessä yhteistyössään Suomi on politiikkavaikuttamisessaan tuonut vahvasti esiin ihmisoikeuskysymyksiä. Tämä painotus ei kuitenkaan ole näkynyt yhtenäisesti kehitysyhteistyöinterventtioiden tasolla. Laina- ja sijoitusmuotoinen tuki etenkin yksityissektorin toimijoille on lisääntynyt viime vuosina. Tällä saralla ihmisoikeusperustaisuus näkyy etupäässä ihmisoikeusriskien hallintana. Jatkossa on tärkeää tehdä strategista analyysia kehityspolitiikan ja -yhteistyön rahoituskanavista ja keinoista, jotta Suomi pystyy vahvistamaan kehitysyhteistyön ihmisoikeusperustaisuutta.

Oman haasteensa Suomen kehitysyhteistyölle tuo se, että sääntöpohjaista kansainvälistä järjestelmää ja sen normipohjaa, kuten ihmisoikeuksia, kyseenalastetaan yhä vahvemmin. Esimerkiksi sukupuolten tasa-arvoa, naisten ja tyttöjen sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksia vastustetaan niin kansallisilla kuin kansainvälisillä areenoilla. Nämä haasteet tekevät aiempaakin tärkeämmäksi Suomen panostuksen ihmisoikeusperustaiseen kehityspolitiikkaan ja -kehitysyhteistyöhön sekä laajemmin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Ne kasvattavat vaikuttamistyön merkitystä kansainvälisellä tasolla etenkin YK:ssa ja EU:ssa.

Toimintaympäristöjen muuttuminen yhä monimutkaisemmaksi, konfliktien pitkittyminen, ilmastonmuutoksen myötä lisääntyvät katastrofit ja ihmisoikeuksien kasvava kyseenalaistaminen kasvattavat entisestään ihmisoikeusperustaisen kehityspolitiikan ja -yhteistyön tarvetta ja merkitystä. Kiristyvässä globaalissa tilanteessa on tärkeää varmistaa, että Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka säilyy vahvasti ihmisoikeusperustaisena yli hallituskausien. Lähestymistapa on tärkeä ohjenuora myös Suomen kansallisille ja kansainvälisille kestävän kehityksen tavoitteille, joiden aikajänne ylittää hallituskausien rajat.

Kiristyvässä globaalissa tilanteessa on tärkeää varmistaa, että Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka säilyy vahvasti ihmisoikeusperustaisena yli hallituskausien.

Johdanto:

1. Kehityspolitiikan ihmisoikeusperustaisuus kaipaa lisää kunnianhimoa

Tämä Kehityspoliittisen toimikunnan (KPT) ajankohtaisanalyysi tarkastelee ihmisoikeusperustaisuuden tilaa Suomen kehityspolitiikassa ja tarjoaa välineitä sen vahvistamiseksi myös tulevilla hallituskausilla. Haluamme osaltamme edistää ihmisoikeuksista ja ihmisoikeusperustaisuudesta käytävää keskustelua ja siihen liittyvää päätöksentekoa Suomessa. Julkaisumme on suunnattu ensisijaisesti poliittisille päättäjille ja kehityspolitiikasta vastaaville virkamiehille, mutta myös laajemmin muiden kehityspolitiikan ja -yhteistyön parissa toimiville tai teemasta kiinnostuneille tahoille.

Kehityspoliittisen toimikunnan mandaatin mukaisesti näemme, että ihmisoikeusperustaisuus liittyy oleellisesti Suomen globaaliin vastuuseen ja vaikuttavuuteen, erityisesti suhteessa kaikkein köyhimpiin maihin ja haavoittuvimmissa tilanteissa eläviin ihmisiin ja ryhmiin. YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030:n *ketään ei jätetä* -periaate on meille keskeinen.

Tässä julkaisussa käytämme termiä ”kehityspolitiikka” laajassa mielessä sisältäen Suomen kehitysyhteistyön, humanitaarisen avun, kansainvälisen vaikuttamisen sekä muiden kansallisten politiikka-alojen roolin globaalien kestävän kehityksen edistämisessä. Laaja lähestymistapa avaa yhteydet eri politiikka-aloja sääteleviin ihmisoikeussopimuksiin ja luo yhteistä pohjaa erityisesti ulkosuhdealojen yhteiselle ihmisoikeusperustaisuudella.

Analyysimme pääpaino on Suomen kehitysyhteistyössä ja kehitysyhteistyön määrärahoihin toteutetussa toimissa. Tämän julkaisun puitteissa keskitymme erityisesti siihen, miten ihmisoikeusperustainen lähestymistapa on kehittynyt ja näkyy Suomen harjoittamassa kehitysyhteistyössä.

Vaikka kehityspolitiikan ihmisoikeusperustaisuus on vahvistunut ja ihmisoikeudet osataan huomioida entistä huolellisemmin, peräänkuulutamme Suomelta lisää kun-
niahimoo. Jatkossa yhä suuremman osan kehityspolitiikasta tulisi olla aktiivisemmin
ihmisoikeuksia edistävää ja ihmisoikeushaasteisiin tarttuvaa. Tämä edellyttää päätök-
sentekijöiltä ja muilta kehityspolitiikan toimijoilta poliittista tahtoa, kykyä ja osaamista
sekä asianmukaista resursointia. Lisäksi on tärkeää, että lähestymistapaa toteutetaan
johdonmukaisesti läpi eri kehitysyhteistyön kanavien, toimien ja tasojen. Tämä vaade
ei koske pelkästään kehitysyhteistyötä, vaan laajemmin eri politiikka-aloja ja Suomen
ulkosuhteiden kokonaisuutta ja vaikuttamistyötä kansainvälisillä kentillä.

Analyysimme rakentuu neljästä pääluvusta ja suositusosuudesta. Luku 2 avaa ihmis-
oikeusperustaisuuden taustaa ja keskeisiä käsitteitä. Kolmas luku kuvaa lähestymista-
van vahvuuksia ja haasteita niin kohdemaissa kuin kehityspolitiikan hallinnossa. Neljäs
luku tarkastelee ihmisoikeusperustaisuuden tähänastista toteutumista Suomen kehitys-
politiikassa ja sen muutoksissa. Lopuksi luku 5 esittää suositukset ihmisoikeusperustai-
suuden vahvistamiseksi tulevilla hallituskausilla.

Julkaisun on toteuttanut KPT:n jäsenistöä koottu
asiantuntijaryhmä, jossa jäseninä ovat olleet:
Marikki Karhu/KPT:n pääsihteeri, Elina Kor-
honen/Väestöliitto, Eppu Mikkonen/Fingo,
Eva-Marita Rinne-Koistinen/Kirkon ulkomaan-
napu, Hanna Klinge/CMI, Kim Remitz/KIOS,
Marianne Laxén/Rauhanliitto, Päivi Kantanen/
Työ- ja elinkeinoministeriö, Suvi Virkkunen/Suo-
men Punainen Risti, Tarja Valtonen/SASK, Tiina
Markkinen/Ulkoministeriö. Ryhmän fasilitaatto-
reina ja julkaisun pääkirjoittajina ovat toimineet
Elina Tran-Nguyen ja Jaana Vormisto (FIANT
Consulting Oy).

2. Ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan taustasta

Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa on jo pitkään ollut Suomen kehityspolitiikan ja -yhteistyön keskiössä. Suomen kehityspolitiikan keskeiseksi lähestymistavaksi se määriteltiin vuonna 2012 hyväksytyssä kehityspoliittisessa toimenpideohjelmassa.

Lähestymistavan kivijalan muodostavat ihmisoikeudet, jotka ovat perustavanlaatuisia, jokaiselle ihmiselle kuuluvia vapauksia ja oikeuksia. Niiden tarkoitus on taata kaikille ihmisarvoinen elämä. Yhdessä kaikki ihmisoikeudet muodostavat jakamattoman kokonaisuuden, jossa jokainen oikeus ja vapaus on yhtä tärkeä. Ihmisoikeudet on määritelty kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, joita ratifioidessaan valtiot sitoutuvat kunnioittamaan, suojelemaan, turvaamaan ja toteuttamaan ihmisoikeuksia lainsäädännössään, poliittikalinjauksissaan ja niiden toimeenpanossa, budjetoinnissa ja hallinnossa.¹ Lisää tietoa ihmisoikeussopimuksista löytyy liitteessä 1.

Ihmisoikeusperustaisuudelle kasvava tarve

Ihmisoikeusperustaiseen lähestymistapaan sitoutuminen ja heikoimmassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien edistäminen kehittyvissä maissa on nyt ajankohtaisempaa kuin koskaan. Verrattuna lähestymistavan alkuvaiheisiin vuosituhannen vaihteessa, on nykyinen globaali kehityssuunta ihmisoikeuksien kannalta hyvin huolestuttava.

Sääntöpohjaista kansainvälistä järjestelmää ja sen normipohjaa, kuten ihmisoikeuksia, kyseenalaistetaan yhä vahvemmin autoritaarisuuden ja kansallismielisyyden noustessa.² Sananvapaus on kapenemassa, ja kansalaisyhteiskunnan ja ihmisoikeus-

- 1 Ministry for Foreign Affairs of Finland (2015). Human Rights Based Approach in Finland's Development Cooperation. Guidance note, 2015. https://um.fi/documents/35732/48132/human_rights_based_approach_in_finlands_development_cooperation___guidance
YK:n alueellinen tiedotuskeskus. Ihmisoikeudet, <https://unric.org/fi/ihmisoikeudet/>
OHCHR (2006). Frequently asked questions on a human rights-based approach to development cooperation. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FAQen.pdf>
Ihmisoikeuskeskus: Johdatus perus- ja ihmisoikeuksiin, <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/ihmisoikeuskoulutus/luentotarja/luento-1-johdatus-perus-ja-ihmis>
- 2 The University of Alabama at Birmingham. (21.10.2020). The Rising Trend of Nationalism and Its Implications on Human Rights. UAB Institute for Human Rights Blog. <https://sites.uab.edu/humanrights/2020/10/21/the-rising-trend-of-nationalism-and-its-implications-on-human-rights>

puolustajien toiminta on uhattuna kasvavassa määrin eri puolilla maailmaa. Kansalaisyhteiskunnan yhteistyöverkosto Civicus Monitorin mukaan vain 3,1 % maailman väestöstä asuu nykyisin avoimen kansalaisyhteiskunnan maissa³.

Vaikka viime vuosikymmeninä kehitysyhteistyöllä on pystytty vahvistamaan merkittävästi naisten oikeuksia ja sukupuolten tasa-arvoa mm. koulutuksen saralla, muodostaa maailmanlaajuinen anti-gender-liike osana laajempaa demokratian ja ihmisoikeuksien vastaista liikehdintää yhä suuremman uhan sukupuolten tasa-arvolle sekä naisten, tyttöjen ja sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksille niin kansallisilla kuin kansainvälisillä areenoilla, kuten YK:ssa. Anti-gender-liikehdintä ilmenee esim. lainsäädännöllisissä rajoituksissa, seksuaalikasvatuksen vastustamisena, seksuaaliterveyspalveluita edistävien järjestöjen tuen epäämisinä ja sateenkaari-ihmisten oikeuksien vastustamisena.⁴

Koronapandemia on ollut merkittävä uhka ihmisoikeuksille etenkin kehittyvissä maissa, joissa terveydenhuollon rakenteet ja sosiaaliset turvaverkot sekä laajemminkin yhteiskunnan kantokyky ja instituutiot ovat usein heikkoja.⁵

Monissa maissa pandemian taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset ovat olleet terveyskriisiä laajempia ja pitkäkestoisempia köyhyyden ja eriarvoisuuden käännyttyä myönteisen kehityksen jälkeen kasvuun. Sukupuolten tasa-arvo on heikentänyt naisten ja tyttöjen oikeuksia palkattoman hoitotyön ollessa suurelta osin naisten vastuulla. Pandemian vaikutukset näkyvät kasvaneena työttömyytenä ja tulotason laskuna heikentäen oikeutta riittävään toimeentuloon.⁶ Pandemia on myös syventänyt merkittävästi koulutuksen kriisiä.⁷ Samanaikaisesti sukupuolittuneen ja seksuaaliväkivallan sekä haitallisten perinteiden, kuten sukuelinten silpomisen ja lapsiavioliittojen, määrät ovat nousseet. Pandemia on osaltaan myös heikentänyt edelleen sananvapautta ja tiedon saatavuutta lukuisissa maissa niin globaalissa Etelässä kuin Pohjoisessa.⁸

Ilmastonmuutoksen nopea eteneminen näkyy sään ääri-ilmiöiden yleistymisenä. Muun muassa kuumuuden, kuivuuden ja tulvien vaikutukset ovat suurimmat jo

---

Vain 3,1 % maailman väestöstä asuu nykyisin avoimen kansalaisyhteiskunnan maissa.

3 Civicus Monitor. Civic Space in Numbers. <https://monitor.civicus.org/quickfacts>

4 Naisjärjestöjen Keskusliitto. Anti-gender -liikehdintä Suomessa ja EU:ssa -hanke. <https://naisjarjestot.fi/hankeet/anti-gender-liike/>

5 ILOn mukaan yli neljältä miljardilta ihmiseltä puuttuu minkäänlainen sosiaaliturva. Lähde: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_817653/lang-en/index.htm

6 ILO. Global Call to Action for a human-centred recovery from the COVID-19 crises that is inclusive, sustainable and resilient. <https://www.ilo.org/infostories/en-GB/Campaigns/covid19/globalcall#covid-impact>

7 World Bank, Unesco, Unicef, Foreign, Commonwealth & Development Office, USAID, Bill & Melinda Gates foundation (2021). The State of Global Learning Poverty.: 2022 Update. <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/e52f55322528903b27f1b7e61238e416-0200022022/original/Learning-poverty-report-2022-06-21-final-V7-0-conferenceEdition.pdf>

8 Civicus Monitor. Freedom of Expression and the COVID-19 Pandemic: a Snapshot of Restrictions and Attacks. <https://monitor.civicus.org/COVID19May2021/>

muutenkin haavoittuvassa asemassa oleville kehittyvien maiden ihmisille ja heidän ihmisoikeuksiensa toteutumiseksi. Vuonna 2020 arviolta 720–811 miljoonaa ihmistä maailmassa kärsi nälästä, vaikka oikeus ruokaan on perustavanlaatuinen ihmisoikeus. Ilmastomuutoksen vaikutuksesta näiden lukujen odotetaan edelleen nousevan.⁹

Sään ääri-ilmiöt lisäävät myös konflikteja. Maailmanpankin arvion mukaan vuoteen 2030 mennessä 2/3 maailman köyhimmistä ihmisistä asuu hauraissa ja konflikteista kärsivissä valtioissa. Pakolaisuus ja siirtolaisuus ovat konfliktien ja ilmastomuutoksen myötä kasvamassa entisestään. Pakolaiset ja siirtotyöläiset ovat ihmisryhmä, jotka ovat erityisen alttiita työperäiselle hyväksikäytölle ja vakaville ihmisoikeusloukkauksille, kuten ihmiskaupalle, jonka uhreja on maailmassa jo nykyisin 24,9 miljoonaa.¹⁰

Uuden teknologian ja digitaalisten palvelujen sekä tiedonvälityksen nopea kehittyminen tukevat ihmisoikeuksien valvontaa ja edistämistä monin tavoin. Digitalisaation myötä on kuitenkin syntynyt myös uudenlaisia uhkia ihmisoikeuksien toteutumiseksi liittyen mm. yksityisyyden suojaan, turvallisuuteen ja suojeleluun syrjinnältä.¹¹ Samanaikaisesti digitalisaatio voi lisätä eriarvoistumista, kun etenkin kehitysmaiden haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten mahdollisuudet hyödyntää uutta teknologiaa ja digitaalisia palveluita ovat vielä heikot.¹²

9 FAO. The State of Food Security and Nutrition in the World 2021. The world is at a critical juncture. <https://www.fao.org/state-of-food-security-nutrition/2021/en/>

10 Reliefweb (27.2.2020). People Peace Prosperity. <https://reliefweb.int/report/world/people-peace-prosperity>, Ecker, E. Breaking Down Global Estimates of Human Trafficking: Human Trafficking Awareness Month 2022. Human Trafficking Institute. <https://traffickinginstitute.org/breaking-down-global-estimates-of-human-trafficking-human-trafficking-awareness-month-2022>

11 KPT:n tuleva Digitalisaatio ja naisihmisoikeuspuolustajien erityisasema –selvitys (Elina Nikulainen) avaa tätä teemaa kehityspoliittikan näkökulmasta. Selvitys on valmistuttuaan saatavilla KPT:n verkkosivuilla www.kehityspoliittinentoimikunta.fi

12 UN (2018). Solutions to World's Problems Lie in Upholding Universal Declaration of Human Rights, Secretary-General emphasizes in Observance Message. Press release. <https://press.un.org/en/2018/sgsm19402.doc.htm>
Human Rights Careers. 10 Human Rights Issues of The Future. <https://www.humanrightscareers.com/issues/human-rights-issues-of-the-future/>

Council of Europe, Commissioner for Human Rights (21.4.2020). Challenges to human rights have intensified in Europe. Annual Activity Report. <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/challenges-to-human-rights-have-intensified-in-europe>

Valtioneuvosto (2021). Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:92. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-971-7>

Universal Rights Group (2020). GLION Human Rights Dialogue 2020. Human Rights in the Digital Age: Making Digital Technology Work for Human Rights. https://www.universal-rights.org/wp-content/uploads/2021/06/2021_URG_GLIION_VII_REPORT_V6_PAGES_PROD_BD.pdf

YK:N IHMISOIKEUKSIEN YLEISMAAILMALLINEN JULISTUS on ihmisoikeuksien perusasiakirja, jonka YK:n yleiskokous hyväksyi 10. joulukuuta 1948. Julistus takaa kaikille ihmisille joukon perustavanlaatuisia oikeuksia kuten oikeuden elämään ja vapauteen, sanan- ja uskonnonvapauden sekä yhdenvertaisuuden lain edessä. Julistuksen hyväksymisen jälkeen on YK:n johdolla luotu kansainvälinen ihmisoikeussopimusjärjestelmä, joka kattaa huomattavan osan inhimillisen elämän alueista. Kaiken kaikkiaan YK:n ihmisoikeussopimusjärjestelmä sisältää 9 sopimusta ja niiden lisäpöytäkirjat.

- **Kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus** (KP-sopimus, hyväksyttiin vuonna 1966)
- **Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus** (TSS-sopimus, hyväksyttiin vuonna 1966)
- **Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus** (hyväksyttiin vuonna 1965)
- **Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus** (hyväksyttiin vuonna 1979)
- **Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus** (hyväksyttiin vuonna 1984)
- **Yleissopimus lapsen oikeuksista** (hyväksyttiin vuonna 1989)
- **Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus** (hyväksyttiin vuonna 2006)
- **Siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä oikeuksia koskeva yleissopimus** (hyväksyttiin vuonna 1990) *)
- **Sopimus suojelusta olla tulematta tahdonvastaisesti kadotetuksi** (hyväksyttiin vuonna 2006) *)

Näitä keskeisiä ihmisoikeussopimuksia tarkentamaan ja täydentämään on tehty useita muita globaalin ja alueellisen tason ihmisoikeusinstrumentteja kuten esimerkiksi kansainvälisen työjärjestö ILO:n työelämän oikeuksia koskevat sopimukset.

Lisätietoa sopimuksista löytyy liitteestä 1.

*) Sopimuksia, joissa Suomi ei ole osapuolena

Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa

Ihmisoikeusperustaisessa lähestymistavassa ihmisoikeudet ja niihin liittyvät velvoitteet ohjaavat kehityspolitiikan ja -yhteistyön tavoitteenasettelua tuoden sen ytimeen ihmisoikeuksien kunnioittamisen, suojelun ja edistämisen. Huomio kiinnittyy erityisesti ihmisiin ja ihmisryhmiin, joiden kohdalla oikeudet heikoimmin toteutuvat. Ihmisoikeuksiin keskitettyjen tulosten ja odotettujen vaikutusten rinnalla painotetaan lähestymistavassa myös kehitysyhteistyön prosesseja, joita ihmisoikeusperiaatteet ohjaavat. Näitä periaatteita ovat osallistuminen ja inklusiivisuus, syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus sekä vastuuvollisuus ja läpinäkyvyys.

Ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan keskiössä on kehityshaasteiden taustalla olevien epätasa-arvoisuuksien, syrjivien käytäntöjen, instituutioiden ja rakenteiden sekä epäoikeudenmukaisten valta-asetelmien analysoiminen ja niihin puuttuminen. Valtiot ja niiden instituutiot ovat ensisijaisia vastuunkantajia, joiden kykyä täyttää velvoitteensa kunnioittaa, suojella ja toteuttaa ihmisoikeuksia pyritään vahvistamaan. Toisia keskeisiä toimijoita ovat oikeudenhaltijat, joiden tietoisuutta ihmisoikeuksistaan ja kykyä vaatia niiden toteutumista pyritään vahvistamaan. Valtiollisten toimijoiden lisäksi myös muilla toimijoilla, kuten esim. yhteisöjen edustajilla, uskonnollisilla tai muilla perinteisillä johtajilla, kansalaisjärjestöillä tai yrityksillä, voi ihmisoikeuksien kunnioittamisen lisäksi olla tärkeä rooli niiden edistämisessä ja toteuttamisessa.¹³

---

*Huomio kiinnittyy erityisesti ihmisiin
ja ihmisryhmiin, joiden kohdalla
oikeudet heikoimmin toteutuvat.*

13 Ministry for Foreign Affairs of Finland (2015). Human Rights Based Approach in Finland's Development Cooperation. Guidance note, 2015. https://um.fi/documents/35732/48132/human_rights_based_approach_in_finlands_development_cooperation___guidance
UN Sustainable Development Group. Human Rights-Based Approach. <https://unsdg.un.org/2030-agenda/universal-values/human-rights-based-approach>
HRBA Portal. A Human Rights-Based Approach to Programming. What is a human rights-based approach? <https://hrbaportal.org/faq/what-is-a-human-rights-based-approach/>
European Commission (2021). Commission Staff Working Document. Applying the Human Rights Based Approach to international partnerships. An updated Toolbox for placing rights-holders at the centre of EU's Neighbourhood, Development and International Cooperation. Brussels, 30.6.2021, SWD(2021) 179 final. https://international-partnerships.ec.europa.eu/system/files/2021-07/swd-2021-human-right-based-approach_en.pdf

Vastuunkantajat ovat henkilöitä tai instituutioita, joilla on määritellyt velvoitteet ja vastuu kunnioittaa, suojella, edistää ja toteuttaa ihmisoikeuksia. Ensisijaisia vastuunkantajia ovat valtiot, jotka ovat ratifioineet kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia. Valtiollisten toimijoiden lisäksi myös ei-valtiolliset toimijoilla voi olla merkittävä rooli ihmisoikeuksien suojelussa, edistämisessä ja toteutuksessa. Esimerkiksi uskonnollisilla johtajilla ja muilla perinteisillä johtajilla voi olla vaikutusvaltaisina tahoina ns. moraalisen vastuunkantajan rooli yhteisössään.

Oikeudenhaltijat ovat henkilöitä tai ihmisryhmiä, joilla on määriteltyjä oikeuksia suhteessa tiettyihin vastuunkantajiin. Samanaikaisesti kun oikeudenhaltijoilla on oikeus vaatia oikeuksiensa toteutumista vastuunkantajilta, heillä on vastuu kunnioittaa muiden oikeuksienhaltijoiden ihmisoikeuksia.

Yleisesti ottaen kaikki ihmiset ovat ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen mukaisesti oikeudenhaltijoita. Ihmisoikeusperustaisessa lähestymistavassa huomio kiinnittyy kuitenkin haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin ja ryhmiin, joiden ihmisoikeudet ovat suurimmassa riskissä jäädä toteutumatta.

*Ensisijaisia
vastuunkantajia ovat
valtiot, jotka ovat
ratifioineet kansainvälisiä
ihmisoikeussopimuksia.*

Ihmisoikeusperustaisuuden kehittyminen

Vaikka ihmisoikeusjärjestelmän kehittäminen alkoi jo 1940-luvulla heti toisen maailmansodan jälkeen, pysyivät ihmisoikeustyö ja köyhyyden vähentämiseen tähtäävä kehitysyhteistyö pitkälti erillään toisistaan 1990-luvun alkupuolelle asti.¹⁴ Merkittävä virstanpylväs ihmisoikeuksien ja kehityksen yhteen nivomisessa oli Wienissä vuonna 1993 pidetyn maailman ihmisoikeuskonferenssin julistus, jossa demokration, kehityksen ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen todettiin olevan toisistaan riippuvaisia ja vahvistavan toisiaan.¹⁵ YK:n uudistusohjelman alkaessa vuonna 1997 silloinen pääsihteeri Kofi Annan jo vaati, että ihmisoikeudet tulisi sisällyttää osaksi kaikkien YK:n ala- ja erityisjärjestöjen toimintaa, ja vuonna 2003 organisaation eri osissa tapahtunut kehittämistyö tuotiin yhteen määrittelemällä YK:n yhteisymmärrys ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan perusedellytyksistä.¹⁶ Tämä yhteisymmärrysasiakirja on ollut tärkeä perusta myös muille kehitystoimijoille kasvavan joukon avunantajamaita ja muiden rahoittajatahojen omaksuessa ihmisoikeusperustaisuuden kehityspolitiikkaansa ja kehitysyhteistyötään ohjaavaksi viitekehykseksi.

Ihmisoikeusperustaista lähestymistapaa tulkitaan ja toteutetaan käytännössä monin eri painotuksin ja tavoin. Eri organisaatioiden välillä on merkittäviäkin eroja siinä, miten tiukasti ja kattavasti työn tavoitteenasettelu keskittyy kansainvälisissä ihmisoikeusinstrumenteissa määriteltyihin normeihin ja periaatteisiin. Joidenkin toimijoiden tavoitteenasettelua

Ihmisoikeusperustaista lähestymistapaa tulkitaan ja toteutetaan käytännössä monin eri painotuksin ja tavoin.

- 14 Nyamu-Musembi, C. & Cornwall, A. (2004). What is the Rights Based Approach all About? Perspectives from International Development Agencies, IDS Working Paper 234. https://www.researchgate.net/publication/237390540-What_is_the_Rights_Based_Approach_all_About_Perspectives_from_International_Development_Agencies
- OHCHR (2006). Frequently asked questions on a human rights-based approach to development cooperation. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FAQen.pdf>
- 15 HRBA Portal. A Human Rights-Based Approach to Programming. The Human Rights Based Approach to Development Cooperation: Towards a Common Understanding Among UN Agencies. <https://hrbaportal.org/the-human-rights-based-approach-to-development-cooperation-towards-a-common-understanding-among-un-agencies/>
- 16 https://unsdg.un.org/sites/default/files/6959-The_Human_Rights_Based_Approach_to_Development_Cooperation_Towards_a_Common_Understanding_among_UN.pdf

ohjaa ihmisoikeusjärjestelmä varsin kattavasti. Toiset keskittyvät rajatun johonkin tiettyyn ihmisoikeus-sopimukseen (esim. Lapsen oikeuksien sopimukseen tai Vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimukseen) joidenkin tahojen puolestaan tuodessa YK:n ihmisoikeussopimusten rinnalle laajemmin myös muita oikeuksia. Myös prosesseihin ja niitä ohjaaviin periaatteisiin liittyvät painotukset vaihtelevat.

Suomen valtio on kehityspolitiikassaan ja -yhteistyössään omaksunut selkeästi YK:n yhteisymmärrysasiakirjan mukaisen ja sitä täydentävän ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan. Tärkeänä lisäarvona Suomen omaksumassa lähestymistavassa on ihmisoikeusperustaisuuden tasojen luokittelu, joka on kehitetty sukupuolten tasa-arvotyössä käytetyn luokittelun pohjalta. Tasoluokittelu konkretisoi lähestymistavan käytännön merkitystä kaikessa, eri rahoitusinstrumenttien kautta toteutettavassa kehitysyhteistyössä ja määrittelee vähimmäisvaatimukset sen toimeenpanolle. Samalla tasoluokittelu tukee lähestymistavan vahvistamiseen liittyvää tavoitteenasettelua ja seuranta.¹⁷

Myös Euroopan unioni on viime vuosina vahvistanut aiemmin väljemmin muotoiltua oikeusperustaista lähestymistapaansa vahvemmin YK:n yhteisymmärrysasiakirjan kanssa linjassa olevaksi ihmisoikeusperustaiseksi. Samalla EU on Suomen tavoin tuonut sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vahvemmin osaksi ihmisoikeusperustaista lähestymistapaansa.¹⁸

17 Miller, H. & Redhead, R. (2019). Beyond 'rights-based approaches? Employing a process and outcomes framework. *The international Journal of Human Rights* 23(5): 699-718. <https://doi.org/10.1080/13642987.2019.1607210>

Ministry for Foreign Affairs of Finland (2015). Human Rights Based Approach in Finland's Development Cooperation. Guidance note, 2015. https://um.fi/documents/35732/48132/human_rights_based_approach_in_finlands_development_cooperation___guidance

18 European Commission (2021). Commission Staff Working Document. Applying the Human Rights Based Approach to international partnerships. An updated Toolbox for placing rights-holders at the centre of EU's Neighbourhood, Development and International Cooperation. Brussels, 30.6.2021, SWD(2021)179 final. https://international-partnerships.ec.europa.eu/system/files/2021-07/swd-2021-human-right-based-approach_en.pdf

Ihmisoikeusperustaisuuden tasot Suomen kehitysyhteistyössä:

IHMISOIKEUSSOKEA

Interventio, jossa ei huomioida ihmisoikeuksia: toimintaympäristön ihmisoikeustilannetta ja intervention mahdollisia kielteisiä ihmisoikeusvaikutuksia ei ole arvioitu. Suomi ei rahoita ihmisoikeussokeaa kehitysyhteistyötä.

IHMISOIKEUDET HUOMIOIVA

Ihmisoikeustilanteesta on tehty arvio sen varmistamiseksi, ettei kehitysyhteistyöllä ole haitallisia vaikutuksia ihmisoikeuksien toteutumiselle, eikä se edistä tai vahvista syrjiviä rakenteita, normeja tai käytäntöjä. Ihmisoikeusperiaatteet ohjaavat intervention suunnittelua, toimeenpanoa, seurantaa ja arviointia.

Esimerkki: Meteorologian alan yhteistyö Tadžikistanissa

Ilmastonmuutos vaikuttaa yhä enemmän ihmisten elinolosuhteisiin Keski-Aasiassa. Taloudellisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin lisäksi se vaikuttaa ekosysteemeihin. Oikeus puhtaaseen, terveelliseen ja kestävään ympäristöön on myös ihmisoikeus. Ilmatieteen laitos on toteuttanut meteorologian alan hanketta Tadžikistanissa kansallisen laitoksen Tajikhydropmetin kanssa vuodesta 2014 alkaen. Tarkoituksena hankkeessa on vahvistaa Tajikhydropmetin kapasiteettia tuottaa sää-, ilmasto- ja ympäristötietoa sekä ennakkovaroituspalveluita Tadžikistanin yhteiskunnan hyödyksi.

Hankkeen avulla pyritään vahvistamaan Tadžikistanin kykyä kohdata ilmastonmuutoksen aiheuttamat haasteet ja ennakoida luonnonkatastrofeja. Korkealaatuinen ja oikea-aikainen säähän ja ilmastoon liittyvä tieto on tarpeen niin katastrofiriskien hallinnassa kuin ilmastonmuutokseen sopeutumisessa yhteiskunnan eri sektoreilla. Hanke pyrkii vahvistamaan kumppanilaitoksen mahdollisuuksia ja osaamista ilmanlaadun mittaamisessa, sekä parantamaan ilmanlaatua ilmansaasteista kärsivissä kaupungeissa.

IHMISOIKEUKSIA EDISTÄVÄ

Ihmisoikeudet huomioivan tason kriteerien lisäksi interventio sisältää toimia tiettyjen ihmisoikeuksien edistämiseksi vahvistamalla oikeuksienhaltijoiden ja vastuunkantajien tietoisuutta ja kapasiteettia. Kohderyhmistä ja tuloksista kerätään eriteltyä tietoa, jossa huomioidaan etenkin oikeuksienhaltijoiden haavoittuvuudet, kuten sukupuoli, ikä, vammaisuus tai köyhyys. Tätä tietoa hyödynnetään järjestelmällisesti suunnittelussa ja tulosten seurannassa.

Esimerkki: Tasa-arvoisen koulutuksen laadun parantamisohjelma (GEPIQ-E) Etiopiassa

Suomi on tukenut vuodesta 2009 lähtien Etiopian opetussektoria pääsääntöisesti opetuksen laadunkehittämishjelmien kautta. Nyt käynnissä oleva ohjelma tukee perusopetuksen laadun parantamista painottaen eriarvoisuuden vähentämistä. Ohjelma vahvistaa erityisesti

vastuunkantajien vastuuvollisuutta laadukkaan ja yhdenvertaisen koulutuksen tarjoamisessa ja edistää kaikkien lasten kouluun pääsyä. Ohjelmassa on kohdennettuja toimia sukupuolten välisen tasa-arvon ja vammaisten, ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten kouluun pääsyn ja koulunkäynnin edistämiseksi. Ohjelma huomioi myös Etiopian eri alueiden kehityseroja.

Ohjelman keskeinen elementti on koulukohtaiset apurahat. Niillä pyritään vahvistamaan koulujen kehittämissuunnittelua ja varmistamaan konkreettiset resurssit koulutasolla ja tätä kautta parantamaan koulujen suoritustasoa ja opetuksen laatua. Koulujen saamat apurahat mahdollistavat mm. oppimateriaalien lisähankinnat ja opettajien lisäkoulutuksen. Koulut päättävät rahoituksen käytöstä koulukohtaisten kehittämissuunnitelmien pohjalta ja yhdessä vanhempaintoimikunnan kanssa. Eriarvoisuuden poistamiseksi syrjäseutujen koulut saavat korotuksen perusapurahaa. Lisäksi ohjelma sisältää tukea vammaisten lasten inklusiivisen koulutuksen edistämiseksi sekä toimia tyttöjen koulupudokkuuden vähentämiseksi mm. tytöille suunnatun kerhotoiminnan kautta.

IHMISOIKEUSHAASTEISIIN TARTTUVA

Intervention tulostavoitteena on edistää ihmisoikeuksia ja vaikuttaa ihmisoikeushaasteiden juurisihin. Interventiossa on selkeästi määritelty vastuunkantajien veloitteet ja oikeudenhaltijoiden oikeudet, joiden toteutumista edistetään mm. lainsäädäntöön, politiikkatoimiin, instituutioihin ja muihin rakenteisiin, ja asenteisiin ja käyttäytymiseen liittyvin toimin. Interventio sisältää aktiivista vaikuttamistyötä ja strategista poliittista vuoropuhelua ihmisoikeushaasteista.

Esimerkki: Dalit-naisten oikeudet Nepalissa

Vuonna 1994 perustettu FEDO on nepalilainen järjestö, joka työskentelee erityisesti Dalit-naisten oikeuksien puolesta. Järjestö pyrkii siihen, että Dalit-naisten oikeudet toteutuisivat paremmin, että Dalitit olisivat taloudellisesti pärjääviä ja itsenäisiä ja että Dalit-naiset osallistuisivat aktiivisesti päätöksentekoon yhteiskunnassa. FEDO puuttuu syrjinnän juurisihin, voimaannuttaa oikeudenhaltijoita ja tuo vastuunkantajien tietoisuuteen heidän velvollisuutensa. Se pyrkii muuttamaan syrjiviä asenteita ja käytäntöjä, sekä vaikuttamaan instituutioihin ja poliittiseen toimintaympäristöön paikallisella, kansallisella, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla.

KIOS tukee FEDOn Udayapurin ja Baran piirikunnissa toteutettavaa hanketta, jossa edistetään Dalit-naisten oikeuksia vaikuttamistyön avulla, ja tuetaan Dalit-naisjohtajia ja -aktivisteja Dalit-naisten taloudellisten oikeuksien toteutumisen varmistamisessa konkreettisten taloushankkeiden avulla. Hanke tukee myös Dalit- ja marginalisoituihin ryhmiin kuuluvien naisten poliittisen osallistumisen vahvistamista sekä edistää Dalit-naisten ja marginalisoitujen naisten oikeussuojan toteutumista paikallistasolla.

3. Ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan lisäarvo ja haasteet

3.1 Lähestymistavan lisäarvosta

Kehitystoimien oikeutus ja johdonmukaisuus vahvistuvat

Ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan lähtökohtana ovat kansainväliset ihmisoikeusnormit ja -periaatteet tarjoavat eri toimijoille selkeän viitekehyksen kehityspolitiikan ja -yhteistyön toteuttamiseen. Tämä myös vahvistaa kehitystoimien oikeutusta ja johdonmukaisuutta, paikallista omistajuutta sekä auttaa määrittelemään eri toimijoiden roolit, oikeudet ja niihin liittyvät velvoitteet. Ihmisoikeusperustaisuus yhdistää kehityspolitiikan osaksi kansallista ja kansainvälistä ihmisoikeuksien valvontaa ja edistämistä ja siten vahvistaa sen roolia osana laajempaa ulkosuhteiden politiikkakokonaisuutta.¹⁹

Kehitystoimien oikeutuksen näkökulmasta on oleellista, että ihmisoikeussopimuksia ratifioidessaan valtiot ovat juridisesti sitoutuneet sopimuksissa määriteltyihin velvoitteisiin. Ihmisoikeusperustaisessa kehityspolitiikassa ja -yhteistyössä ihmisoikeusnormit ja -periaatteet ohjaavat sisällöllisesti kehitystoimien suunnittelua, toteutusta ja seuranta, jotta valtiot toimeenpanisivat ihmisoikeusvelvoitteensa. Tällöin kehitystoimien keskiöön tulevat ihmisoikeushaasteet ja niiden juurisyyt.²⁰

19 Suomen kehityspoliittinen toimikunta (2020). Suomen kehityspolitiikan tila 2019: Globaalia vastuuta yli hallituskausien ja hallintojen. <https://www.kehityspoliittinentoimikunta.fi/julkaisut-ja-materiaalit/arvioreportti-2019>

OHCHR (2006). Frequently asked questions on a human rights-based approach to development cooperation. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FAQen.pdf>

Kirkeman Boesen, J. & Martin, T. (2007). Applying a rights-based approach. An inspirational guide for civil society. The Danish Institute for Human Rights. <https://www.humanrights.dk/sites/humanrights.dk/files/media/migrated/applying-a-rights-based-approach-2007-an-inspirational-guide-for-civil-society.pdf>

20 Ibid.

Ihmisoikeusstandardit määrittelevät myös eräänlaiset minimitasot tavoiteltavalle kehitykselle.

Ihmisoikeushaasteiden tunnistamista ja niihin tarttumista tukee ihmisoikeussopimusten kansainvälinen seuranta. Valtiot raportoivat ihmisoikeustilanteestaan määräajoin YK:n alaisuudessa toimiville sopimuskohtaisille komiteoille, minkä lisäksi muut mm. kansalaisyhteiskunnan toimijat laativat komiteoille varjoraportteja. Raporttien pohjalta komiteat tekevät huomioita ja antavat valtioille suosituksia, joiden toteutusta tarkastellaan tulevilla raportointikiirroksilla. Tärkeän lisän ihmisoikeusseurantaan tuo Yleismaailmallinen määräaikaistarkas-

telu (Universal Periodic Review, UPR) valtioiden välisenä vertaistarkastelumekanismina. UPR mahdollistaa tärkeällä tavalla valtioiden välisen vuoropuhelun ihmisoikeusasioista ja tarjoaa samalla kanavan kansalaisyhteiskunnan toimijoille osallistua keskusteluun sekä nostaa esille omia näkökulmiaan.²¹

Ihmisoikeusstandardit määrittelevät myös eräänlaiset minimitasot tavoiteltavalle kehitykselle. Esimerkiksi terveyteen, koulutukseen tai veteen ja sanitaatioon liittyvien ihmisoikeuksien edistämistä ohjaavat kullekin erikseen määritellyt saatavuuden, saavutettavuuden, hyväksyttävyyden ja laadun tai sopeutettavuuden kriteerit.²² Työelämän oikeuksiin, kuten lapsityövoiman ja pakkotyön kieltoon liittyvät kriteerit on puolestaan määritelty kansainvälisen työjärjestön ILO:n sopimuksissa.²³

Koulutuksen saralla Suomi on panostanut koulutuksen saavutettavuuteen ja hyväksyttävyyteen tukemalla rakenteellisia uudistuksia esiopetuksen, äidinkielen opetuksen, inklusiivisen koulujärjestelmän ja sukupuolten tasa-arvon vahvistamiseksi kumppanimaissa. Opetuksen laatua on vahvistettu opettajien koulutuksen ja opetusviranomaisten osaamisen vahvistamisen avulla.

21 Ihmisoikeudet.net sivusto, YK:n yleissopimukset ja julistukset, valvontakeinot. <https://ihmisoikeudet.net/jarjestelmat/ykn-ihmisoikeussopimukset/valvontakeinot/> sekä Ihmisoikeudet.net sivusto, kansalaisjärjestöt. <https://ihmisoikeudet.net/jarjestelmat/kansalaisjarjestot/>

22 OHCHR & WHO (2008). Right to health. Fact Sheet No. 31. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Factsheet31.pdf>

Right to Education Initiative (2022). Understanding education as a right -sivulla avataan koulutukseen liittyviä kriteerejä (What are the 4As?). <https://www.right-to-education.org/page/understanding-education-right>

OHCHR. About water and sanitation. <https://www.ohchr.org/en/water-and-sanitation/about-water-and-sanitation>

23 ILO:n verkkosivut Introduction to International Labour Standards, Subjects covered by International Labour Standards. <https://www.ilo.org/global/standards/subjects-covered-by-international-labour-standards/lang-en/index.htm>

Selkeyttä toimijoiden ja niiden välisten suhteiden määrittelyyn

Ihmisoikeusperustaisessa lähestymistavassa kehitysprosessien keskiössä ovat valtioiden ja sen kansalaisten väliset suhteet ja vuorovaikutus sekä ennen kaikkea valtioiden velvollisuudet kansalaisiaan kohtaan. Keskittyminen oikeuksiin ja niihin liittyviin velvoitteisiin tuo selkeyttä keskeisten toimijoiden identifointiin ja toimijoiden välisten suhteiden määrittelyyn. Tärkeässä asemassa ovat valtiolliset ja muut hallinnon rakenteet, päätöksentekijät ja viranomaiset ensisijaisina vastuunkantajina, joiden sitoutumista ja kapasiteettia toteuttaa ihmisoikeusveloitteitaan pyritään vahvistamaan. Kontekstista riippuen myös muilla toimijoilla, kuten yhteisöjen edustajilla, uskonnollisilla ja perinteisillä johtajilla, kansalaisyhteiskunnan toimijoilla ja joissain tapauksissa yrityksillä on toissijaisen vastuunkantajan rooli ihmisoikeuksien edistämisessä.

Yhtä keskeisiä toimijoita ovat oikeudenhaltijat ja etenkin ihmiset, joiden oikeudet toteutuvat heikoimmin. Heitä ei nähdä passiivisina avun vastaanottajina vaan aktiivisina toimijoina, jotka voimaantuvat vaatimaan oikeuksiaan ja toimimaan niiden toteutumisen puolesta. Lähestymistavan juridinen perusta antaa yksilöille ja ryhmille myös oikeudellisia keinoja oikeuksiensa toteutumisen parantamiseksi.²⁴

Köyhyyden kokonaisvaltaisempi määrittely

Kehitysyhteistyön keskeisenä päämääränä on köyhyyden poistaminen. Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa vaikuttaa siihen, miten köyhyys määritellään. Eriarvoisuus ja syrjintä nähdään tärkeinä köyhyyden syinä. Köyhyys ei siis ole pelkästään tila, jossa yksilön tulot eivät riitä kattamaan ruokaa ja muita välttämättömiä tarpeita, vaan se liittyy yhteiskunnallisiin ja poliittisiin valintoihin, joita voidaan haastaa ja muuttaa. Oikeudenhaltijoiden tasolla köyhyydessä on sekä resurssien että yhtäläisten mahdollisuuksien niukkuuden tai puutteen rinnalla kyse myös heidän kyvystään ja voimavaroistaan vaatia ja edistää oikeuksiaan.²⁵

Lähestymistapa siis täydentää perinteisiä köyhyyteen liittyviä kriteereitä eriarvoisuuden ja syrjintään liittyvillä kriteereillä.²⁶ Se auttaa myös analysoimaan köyhyyden rakenteellisia ja perimmäisiä syitä, valtion kykyä huolehtia velvoitteistaan sekä köyhyyden poistamiseen liittyviä kapasiteetti- ym. esteitä kontekstikohtaisesti.²⁷ Vaikka tulota-

24 Broberg, M. & Sano, H.O. (2017). Strengths and weaknesses in a human rights-based approach to international development – an analysis of a rights-based approach to development assistance based on practical experiences. *The International Journal of Human Rights* 22 (5), 664-680. DOI: 10.1080/13642987.2017.1408591

25 De Schutter, O. (2021). A human rights-based approach to measuring poverty. Teoksessa: Davis, M.F., Kjærum, M., Lyons, A. (toim.). *Research Handbook on Human Rights and Poverty*.

26 De Schutter, O. (2021). A human rights-based approach to measuring poverty. Teoksessa: Davis, M.F., Kjærum, M., Lyons, A. (eds.). *Research Handbook on Human Rights and Poverty*.

Broberg, M. & Sano, H.O. (2017). Strengths and weaknesses in a human rights-based approach to international development – an analysis of a rights-based approach to development assistance based on practical experiences. *The International Journal of Human Rights* 22 (5), 664-680. DOI: 10.1080/13642987.2017.1408591

27 World Bank and Organisation for Economic Co-operation and Development (2013). *Integrating Human Rights into Development: Donor Approaches, Experiences, and Challenges*, 3rd ed. Washington, DC. DOI: 10.1596/978-0-8213-9621-6.

solla määritellyn äärimmäisen köyhyyden poistaminen on edelleen eri maiden kehityspolitiikan keskeisenä tavoitteena, näkyy tämä laajempi ymmärrys köyhyydestä ja sen juurisyistä selkeästi esimerkiksi YK:n Agenda 2030 -toimintaohjelmassa ja kestävä kehityksen tavoitteissa. Agenda 2030 perustuu kansainvälisiin ihmisoikeusstandardeihin ja painottaa erityisesti syrjimättömyyden ja yhdenvertaisuuden periaatetta kestävä kehitystä tavoiteltaessa. Kestävä kehityksen tavoitteet linkittyvät suoraan taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien lisäksi myös kansalais-, ja poliittisiin oikeuksiin sekä oikeuteen kehityksestä.²⁸

Ihmisoikeusperiaatteet ohjaavat hallintoa ja käytännön toimia

Ihmisoikeusperustaisessa lähestymistavassa painotetaan yhtäläisesti ihmisoikeuksien toteutumista tavoitteena sekä ihmisoikeusperiaatteiden toteuttamista prosesseissa. Kestävä kehitystä ei saavuteta ilman, että ihmisoikeusperiaatteet tunnistetaan keskeisinä kehitystoimien hallintoa ja käytännön toteutusta ohjaavina periaatteina.

Osallistumisen ja inklusion periaate edellyttää, että oikeudenhaltijat ja vastuunkantajat osallistuvat aktiivisesti hankkeiden, ohjelmien ja muiden toimien eri vaiheisiin suunnittelusta ja tavoitteiden asettamisesta lähtien. Lähestymistavassa vahvistetaan yksilöiden, yhteisöjen, kansalaisyhteiskunnan toimijoiden ja etenkin haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten kykyä osallistua merkityksellisellä tavalla erilaisiin keskusteluihin ja foorumeihin. Kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien osallistuminen on tärkeää, koska monella heistä ei ole tahoja, jotka heitä voisi edustaa ja jonka kautta he voisivat vaikuttaa päätöksentekoon. Näin edistetään osallistavia ja demokraattisia prosesseja paikallisella ja kansallisella

Kestävää kehitystä ei saavuteta ilman, että ihmisoikeusperiaatteet tunnistetaan keskeisinä kehitystoimien hallintoa ja käytännön toteutusta ohjaavina periaatteina.

28 OHCHR. Sustainable Development Goals. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/MDGs/Post2015/SDG_HR_Table.pdf

UN Sustainable Development Group. What does the 2030 Agenda say about universal values. <https://unsdg.un.org/2030-agenda/universal-values>

tasolla, ja tavoitteena on luoda pysyviä rakenteita ja mahdollisuuksia osallistumiselle. Lisäksi puututaan niihin syihin, jotka estävät eri ryhmiä osallistumasta.²⁹

Lähestymistapaan sisältyvä syrjimättömyyden ja yhdenvertaisuuden periaate ohjaa fokusoitumaan haavoittuvimmassa asemassa oleviin ja perinteisesti syrjintää kokeviin ihmisiin ja ryhmiin, kuten esimerkiksi vammaisiin henkilöihin, seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöihin, pakolaisiin, naisiin ja tyttöihin tai vanhuksiin. Usein haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset kohtaavat ns. moniperusteista syrjintää eli joutuvat syrjityksi useamman kuin yhden tekijän vuoksi, kuten esimerkiksi sukupuolivähemmistöön kuuluva vammaisen henkilö. Syrjittyjen ihmisten ja ryhmien lisääntynyt ymmärrys omaan arkeensa liittyvistä oikeuksistaan ja niiden vaatimiseen liittyvistä mahdollisuuksista vahvistaa heidän toimijuuttaan aktiivisina kansalaisina. Tietoisuus oikeuksista voi vahvistaa heidän toimiaan myös elämän muilla osa-alueilla kuin niillä, mihin esimerkiksi kehitysyhteistyöhanke keskittyy. Ihmisten vahvistunut ymmärrys oikeuksistaan yhdessä laajemman vaikuttamistyön kanssa voi myös osaltaan edistää haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset ja ryhmät huomioivia muutoksia lainsäädännössä, politiikkalinjauksissa ja niiden toimeenpanossa.³⁰

Vastuuvollisuuden ja läpinäkyvyyden periaatteet luovat viranomaisille painetta kehittää lainsäädäntöä, politiikkalinjauksia, resursointia sekä toimeenpanokäytäntöjä ihmisoikeuksien turvaamiseksi. Ihmisoikeusnormit ja -periaatteet antavat keskeisen ohjenuoran mm. standardien, vastuunjaon ja resurssoinnin kehittämiseen. Päätöksen-teen läpinäkyvyyden ja tiedon saatavuuden vahvistaminen puolestaan voimaannuttaa ihmisiä ja yhteisöjä seuraamaan, että viranomaiset täyttävät velvoitteensa ja käytössä on myös korjaavia toimenpiteitä, mikäli oikeuksia rikotaan.³¹

Ihmisoikeusperustaisuus edellyttää vastuuvollisuutta ja läpinäkyvyyttä myös kehityspolitiikan ja -yhteistyön tasolla. Kehitysyhteistyön tuloksista ja vaikutuksista tulisi kertoa avoimesti niin päättäjille kuin kansalaisille. Lähestymistapa edellyttää myös selkeitä prosesseja mahdollisten kielteisten vaikutusten raportointiin, korjaaviin toimenpiteisiin ja näistä tiedottamiseen.³²

29 HRBA Portal. A Human Rights-Based Approach to Programming. What value does a human rights-based approach add to development? <https://hrbportal.org/faq/what-value-does-a-human-rights-based-approach-add-to-development/HR>

Kirkemann Boesen, J. & Martin, T. (2007). Applying a rights-based approach. An inspirational guide for civil society. The Danish Institute for Human Rights. <https://www.humanrights.dk/sites/humanrights.dk/files/media/migrated/applying-a-rights-based-approach-2007-an-inspirational-guide-for-civil-society.pdf>

30 HRBA Portal. A Human Rights-Based Approach to Programming. What value does a human rights-based approach add to development? <https://hrbportal.org/faq/what-value-does-a-human-rights-based-approach-add-to-development/>

31 Ibid.

32 World Bank and Organisation for Economic Co-operation and Development (2013). Integrating Human Rights into Development: Donor Approaches, Experiences, and Challenges, 3rd ed. Washington, DC. DOI: 10.1596/978-0-8213-9621-6.

HRBA Portal. A Human Rights-Based Approach to Programming. What value does a human rights-based approach add to development? <https://hrbportal.org/faq/what-value-does-a-human-rights-based-approach-add-to-development/HR>

Vuonna 2019 vammaisten naisten Ravenstvo-järjestö saavutti tavoitteensa, kun Kirgisian valtio ratifioi YK:n vammaisyleissopimuksen, joka velvoittaa allekirjoittajamaita turvaamaan vammaisten henkilöiden oikeuksia. Onnistumisen taustalla oli suomalaisten ja keskiaasialaisten vammaisaktivistien jo 1990-luvulla alkanut yhteistyö, jolla rakennettiin ruohonjuuritason vammaisten naisten järjestöjen verkostoa ja vahvistettiin heidän osaamistaan muun muassa seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeuksien (SRHR) -kysymyksissä. Vammaiskumppanuuden, Kynnys ry:n ja Abilis-säätiön pitkäaikainen yhteistyökumppani Ravenstvo johti paikallisen vammaisliikkeen pitkäjänteistä ja järjestelmällistä vaikuttamistyötä esteettömyyden edistämiseksi ja vammaisyleissopimuksen voimaansaattamiseksi maassa.

Lähde: Ulkoministeriön Kehitysyhteistyön tulosraportti 2022.

Ihmisoikeusperustaisuus tukee kehitystoimien tulosten kestävyttä

Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa tukee kehitystoimien tulosten kestävyttä. Ihmisoikeushaasteiden ja niihin liittyvien valtarakenteiden järjestelmällinen analysointi tukee kehitystoimien tarkoituksenmukaista kohdentamista ongelmien juurisyihin. Lisäksi lähestymistavassa painottuva kaikkien avaintahojen osallistaminen vahvistaa omistajuutta. Vastuunkantajien vahvistunut kyky täyttää ihmisoikeusveloitteensa ja oikeudenhaltijoiden kyky vaatia oikeuksiensa toteutumista luo tärkeää perustaa kehitysprosessien jatkuvuudelle ja pitkäjänteiselle kehitykselle.³³

33 Noh, J-E. (2021). Review of human rights-based approaches to development: Empirical evidence from developing countries. *The International Journal of Human Rights* 26(5), 883-901.

3.2 Haasteita lähestymistavan toimeenpanossa

Eri politiikka-alojen välisiä jännitteitä

Ihmisoikeudet ja ihmisoikeusperustainen lähestymistapa ovat useissa maissa osa ulko- ja kehityspolitiikkaa, josta yleensä vastaa maan ulkoministeriö. Lähestymistapa ei välttämättä ole käytössä muissa ministeriöissä, vaikka niiden toimet ulottuisivat myös kehittyviin maihin. Vaikka ihmisoikeudet ja ihmisoikeusperustainen lähestymistapa muodostavat monien toimijoiden mielestä kehityksen kannalta keskeisen viitekehyksen, on myös monia muita kansainvälisiä sääntelyjärjestelmiä, jotka vaikuttavat kehitykseen.³⁴

Esimerkiksi kaupalla ja alueellisella taloudellisella yhdentymisellä ja yhteistyöllä on omat tavoitteensa ja sääntelyvälineensä. Maailman kauppajärjestön WTO:n hallinnoimat kauppasopimukset ovat jäseniään velvoittavia. Sopimukset sisältävät myös sanktioita.³⁵ EU:n WTO:n sääntöjen kanssa yhteensopivien vapaakauppasopimuksien päätehtävänä on kaupan strateginen vapauttaminen, mutta Euroopan komission mukaan EU on myös sitoutunut siihen, että sen kauppasopimukset edistävät kestävästä kehityksestä. EU:n kauppasopimusten kauppaa ja kestävästä kehityksestä koskevat luvut edellyttävät, että muun muassa Kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleissopimukset ja kunkin osapuolen ratifioimat monenväliset ympäristösopimukset toimeenpannaan tehokkaasti.³⁶

Myös ympäristöasioihin ja luonnonvarojen käyttöön tai turvallisuusyhteistyöhön liittyy omia sääntelyjärjestelmiä. Vaikka niissä on temaattisia päällekkäisyyksiä, jokaisella järjestelmällä on omat normatiiviset puitteet, menettelyt, instituutiot ja lähestymistavat. Näiden ymmärtäminen sekä yhteensovittaminen ei välttämättä ole kovin helppoa.³⁷ Eri sääntelyjärjestelmien mahdolliset ristiriidat ja hierarkiat nousevat esiin eriävien intressien kohdalla.³⁸ Ihmisoikeusperustaisessa kehityspolitiikassa ja -yhteistyössä onkin tärkeää kiinnittää huomiota eri politiikka-alojen välisen johdonmukaisuuden ja synergioiden vahvistamiseen siten, että myös muut politiikka-alat tukevat ihmisoikeuksien toteutumista kehittyvissä maissa.

34 World Bank and Organisation for Economic Co-operation and Development (2013). Integrating Human Rights into Development: Donor Approaches, Experiences, and Challenges, 3rd ed. Washington, DC. DOI: 10.1596/978-0-8213-9621-6.

35 Ks. esimerkiksi Maailman kauppajärjestön perussopimus 5/1995 https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1995/19950005/19950005_2

36 Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Kauppakumppanuuksien voima: yhdessä vihreän ja oikeudenmukaisen talouskasvun puolesta. COM(2022) 409 final. Bryssel 22.6.2022. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2022:0409:FIN:fi:PDF>

37 World Bank and Organisation for Economic Co-operation and Development (2013). Integrating Human Rights into Development: Donor Approaches, Experiences, and Challenges, 3rd ed. Washington, DC. DOI: 10.1596/978-0-8213-9621-6.

38 Haasteista Suomen ulkosuhteiden, Agenda2030:een ja ihmisoikeuksiin liittyen ks. esim. Ylönen, M. & Salmivaara, A. (2019). POLKU2030 - Suomen kestävä kehityksen politiikan arviointi LIITE 14: Agenda2030, ulkopolitiikka ja ihmisoikeudet. https://tietokayttoon.fi/documents/113169639/113170763/LIITE+14_+AGENDA+2030+ULKOPOLITIIKKA+JA+IHMISOIKEUDET.pdf/f37f37fa-6bcf-70d2-b795-6be6a7defc7a/LIITE+14_+AGENDA+2030+ULKOPOLITIIKKA+JA+IHMISOIKEUDET.pdf?t=1553001097000

Esimerkkinä epäonnistuneesta yhtälöstä sotilasoperaation, siviilikriisinhallinnan ja kehitysyhteistyön yhteensovittamisesta Suomen toimet osana kansainvälisen yhteisön vakauttamis- ja jälleenrakennustoimia Afganistanissa. Mustasilta, K., Karjalainen, T., Stewart, T.R. & Salo, M. (2022). Suomi Afganistanissa 2001-2021. Vakauttamisesta ulko- ja turvallisuuspoliittisten suhteiden valimiseen. Ulkopoliittinen instituutti. FIIA Report 72. <https://www.fiaa.fi/julkaisu/suomi-afganistanissa-2001-2021>

Lähestymistavan tulee näkyä organisaatiokulttuurissa

Lähestymistavan institutionalisointi tarkoittaa sitä, että lähestymistapaan sitoutuneet organisaatiot tarkastelevat systemaattisesti omaa toimintaansa ja toimintatapojaan ihmisoikeusperustaisuuden näkökulmasta, tunnistavat muutostarpeita ja vahvistavat henkilöstön valmiuksia sekä kannustinrakenteita lähestymistavan toimeenpanoon. Organisaatiokulttuurilla on tärkeä rooli muutosprosessissa sen joko edistäessä tai estäessä organisaation kykyä omaksua uusia ideoita ja mukautua niihin. Kokemus on osoittanut, että lähestymistavan tehokkaaseen institutionalisointiin vaikuttavat mm. ylimmän johdon sitoutuminen, henkilöstön valmiudet ja kannustimet, uudet työkalut ja ohjeet, organisaation ulkoinen ympäristö sekä kumppanimaan vakaus ja sitoutuminen ihmisoikeuksiin. Lähestymistavan institutionalisointi näkyy käytännön tasolla myös resurssien suuntaamisena selkeästi ihmisoikeusperustaisiin kehitystoimiin.³⁹

Esimerkiksi Ruotsissa ihmisoikeusperustaisuuden menestyksestä toimeenpanoa ovat tukeneet henkilöstön syvä maakontekstien tuntemus sekä tekninen ja poliittinen osaaminen, pitkäaikaiset kumppanuudet ja kehitystoimien mukauttaminen paikallisiin konteksteihin ja niissä tapahtuviin muutoksiin. Tanskassa maatason omistajuus ja kehityspolitiikan toimeenpanosta vastaavan Danidan (Danish International Development Agency) järjestelmällinen asiantuntijatuki lähetystöille ovat olleet institutionaalisia vahvuuksia lähestymistavan toimeenpanossa.⁴⁰

Ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan ja tulosperustaisen hallinnon väliset jännitteet

Monissa maissa, Suomi mukaan lukien, kehityspolitiikassa ja -yhteistyössä on käytössä tulosperustainen hallinto (results-based management). Se on tulosjohtamisen lähestymistapa, jonka avulla organisaatio varmistaa, että sen prosessit, tuotteet ja palvelut edistävät sovittujen tavoitteiden saavuttamista. Se edellyttää tulosten etenemisen seuranta ja arviointia sekä suorituksesta raportoimista.⁴¹

Ihmisoikeusperustaisuuden ja tulosperustaisuuden todetaan yleisesti olevan yhteensopivia ja toisiaan täydentäviä lähestymistapoja. Ihmisoikeusperustaiseen lähestymistapaan sisältyvät ihmisoikeusnormit ja -periaatteet määrittelevät tavoitteiden

39 Ibid.

40 Piron, L-H. & Sano, H-O. (2016). Lessons Learned on the Danish Human Rights-Based Approach. Evaluation Study. The Danish Institute for Human Rights. Ministry of Foreign Affairs of Denmark, Danida. https://www.humanrights.dk/sites/humanrights.dk/files/media/migrated/evaluation_study_november_2016_published.pdf

Allfram, H., Buffardi, A., Domingo, P., Topsøe-Jensen, B. & Nilsson Williams, O. (2020). Evaluation of the application and effects of a Human Rights Based Approach to development: Lessons learnt from Swedish development cooperation. What works well, less well and why? Volume I: Final evaluation report. Sida Evaluation 2020:2A. <https://www.sida.se/en/publications/evaluation-of-the-application-and-effects-of-a-human-rights-based-approach-to-development-lessons-learned-from-swedish-development-cooperation-what-works-well-less-well-and-why>

41 OHCHR (2006). Frequently asked questions on a human rights-based approach to development cooperation. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FAQen.pdf>

United Nations Development Group (2011). Results-Based Management. Handbook. Harmonizing RBM concepts and approaches for improved development results at country level. <https://unsdg.un.org/resources/unsdg-results-based-management-handbook>

*Ihmisoikeus-
perustaisuuden ja
tulosperustaisuuden
yhtäaikaisessa
soveltamisessa on
havaittu jännitteitä.*

sisältöä sekä myös prosessia, jolla tavoitteet saavutetaan. Tulosperustaisella lähestymistavalla vahvistetaan haluttujen tavoitteiden saavuttamista.⁴²

Tulosperustaisuutta voidaan toteuttaa monella eri tavalla. Kehitystoimijoiden keskuudessa laajasti käytössä olevassa mallissa tulosperustaisuuden keskiössä on muutosteoria. Sen avulla kuvataan, miten halutut tavoitteet eli muutokset ajatellaan saavutettavan. Keskiössä ovat muutosten väliset syy-seuraussuhteet ja niihin liittyvät olettamukset ja riskit.⁴³

Ihmisoikeusperustaisuuden ja tulosperustaisuuden yhtäaikaisessa soveltamisessa on havaittu jännitteitä. Niitä syntyy, jos tulosperustaista hallintoa sovelletaan kovin kapeasti ja teknisesti siten, että kausaalisuhteet ja niihin liittyvät tulokset esitetään hyvin ennustettavina, lineaarisina ja helposti kontrolloitavissa olevina⁴⁴. Tämä vastaa harvoin sitä todellisuutta, missä ihmisoikeusperustaista työtä tehdään. Lisäjännitettä voi syntyä myös siitä, että keskitytään vain lopputuloksiin ja sivuutetaan ihmisoikeusperustaisuudelle olennaiset prosessit, joita

42 OHCHR (2006). Frequently asked questions on a human rights-based approach to development cooperation. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FAQen.pdf>
United Nations Development Group (2011). Results-Based Management. Handbook. Harmonizing RBM concepts and approaches for improved development results at country level. <https://unsdg.un.org/resources/unsdg-results-based-management-handbook>
Ministry for Foreign Affairs of Finland (2012). Results Based Management (RBM) in Finland's Development Cooperation – Concepts and Guiding Principles.

43 Vogel, I. (2012). Review of the use of 'Theory of Change' in international development. Review Report for the UK Department of International Development.

44 Vandenhoe, W. & Gready, P. (2014). Failures and Successes of Human Rights-Based Approaches to Development: Towards a Change Perspective. *Nordic Journal of Human Rights* 32(4), 291-311. DOI: 10.1080/18918131.2015.957458

Shutt, C. (2016). Towards an alternative development management paradigm? Report (2016:07) for Expertgruppen för biståndsanalys (EBA). https://eba.se/wp-content/uploads/2016/08/Rapport2016_07_webb.pdf

ihmisoikeusperiaatteiden tulisi ohjata⁴⁵.

Haasteena voi olla myös rahoittajien halu painottaa lyhyessä ajassa saavutettavia ja helposti määrällisillä mittareilla osoitettavia tuloksia. Ihmisoikeusperustainen työssä tuloksia voi olla hankala mitata määrällisesti ja kestäviin rakenteellisiin muutoksiin tähtäävät prosessit ovat usein hitaita.⁴⁶

Ihmisoikeusperustaisuus ja tulosperustaisuus täydentävät toisiaan ja niiden yhteensovittaminen käytännön työssä on mahdollista, mutta se vaatii molempien lähestymistapojen hyvää osaamista ja niiden välisten jännitteiden tuntemista. Toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset huomioiva adaptiivisuus hankkeiden ja ohjelmien toteutettaessa on tärkeää. Lyhyen aikavälin tulosten sijasta tulisi painottaa pidemmän aikavälin tuloksia, tuloksista oppimista sekä laadullista seuranta määrällisen seurannan rinnalla.⁴⁷

Toimintaympäristön vaikutus lähestymistavan soveltamiseen

Toimintaympäristöön liittyvillä tekijöillä, kuten valtion poliittisella järjestelmällä, kulttuurisilla tekijöillä, instituutioiden heikolla kapasiteetilla ja laajemminkin yhteiskunnallisella tilanteella, on usein merkittävä vaikutus ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan toteutukseen. Valtio voi osoittaa avointa poliittista vastustusta ihmisoikeusperustaisuutta kohtaan suojatessaan olemassa olevia valtarakenteita. Esimerkiksi jyrkän etnisen jakautumisen yhteydessä eriteltyjen tietojen kerääminen tai koulutuksen järjestäminen äidinkielellä ei ole poliittisesti hyväksyttävää. Ihmisoikeuksien vastustus ulottuu usein myös laajemmin yhteiskuntaan. Tapaoikeuteen liittyvät (customary law) sosiaaliset normit, arvot ja käytännöt voivat olla esteenä esimerkiksi lasten ja nuorten tai tyttöjen ja naisten osallistumiselle.⁴⁸

Tällaisissa toimintaympäristöissä voidaan vedota valtioiden itselleen ottamiin velvoitteisiin, esimerkiksi Lapsen oikeuksien sopimuksen ja Naisten kaikkinaisen syrjinnän vastaisen sopimuksen ollessa hyvin laajasti ratifioituja ihmisoikeussopimuksia. Joissain maissa on ollut tarpeen ottaa käyttöön asteittainen ja epäsuora lähestymistapa. Toisissa maissa on ollut keskeistä luoda kulttuurisiin näkökulmiin erityisesti panostavia toimintatapoja ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan soveltamisessa. Esimerkiksi

45 Shutt, C. (2016). Towards an alternative development management paradigm? Report (2016:07) for Expertgruppen för biståndsanalys (EBA). https://eba.se/wp-content/uploads/2016/08/Rapport2016_07_webb.pdf

Vuola, E. (2021). Results, Rights and Effectiveness. Complementarities, tensions and emerging alternative responses. University of Helsinki. Faculty of Social Sciences. Master Thesis.

46 Albero, T. (2015). A Human Rights- and Results-Based Management Approach to United Nations Development Cooperation at the Country Level. United Nations Sabbatical Leave Programme 2014.

Shutt, C. (2016). Towards an alternative development management paradigm? Report (2016:07) for Expertgruppen för biståndsanalys (EBA). https://eba.se/wp-content/uploads/2016/08/Rapport2016_07_webb.pdf

World Bank and Organisation for Economic Co-operation and Development (2013). Integrating Human Rights into Development: Donor Approaches, Experiences, and Challenges, 3rd ed. Washington, DC. DOI: 10.1596/978-0-8213-9621-6.

47 Vähämäki, J. & Verger, C. (2019). Learning from results-based management evaluations and reviews. OECD Development Co-operation Working Paper 53. <https://doi.org/10.1787/22220518>

48 World Bank and Organisation for Economic Co-operation and Development (2013). Integrating Human Rights into Development: Donor Approaches, Experiences, and Challenges, 3rd ed. Washington, DC. DOI: 10.1596/978-0-8213-9621-6.

muslimimaissa voidaan hyödyntää islamilaisia lähteitä ja siten tehdä näkyväksi ero uskonnon ja kulttuuriin perinteisiin pohjautuvien tyttöjä ja naisia koskevien haitallisten ja syrjivien käytäntöjen tai muiden ihmisoikeusloukkausten välillä.

Ihmisoikeusperustaista lähestymistapaa voidaan siis mukauttaa erilaisiin poliittisiin ja kulttuuriin ympäristöihin. Toisaalta ihmisoikeusperustaisuus tekee näkyväksi poliittisuuden, joka on erottamaton osa kehitystoimia lähestymistavasta riippumatta. Lähestymistavan keskiössä on yhteiskunnan valtarakenteiden esille tuominen ja esimerkiksi valtasuhteiden muuttaminen tasa-arvoisemmiksi ja yhdenvertaisimmiksi. Tällöin kehitystoimijat voidaan nähdä poliittisina toimijoina, ja keskusteluun voivat nousta kysymykset toiminnan oikeutuksesta, vallankäytöstä ja vastuuvollisuudesta. Näissäkin tilanteissa lähestymistavan vahvuutena on sen pohjautuminen kansainväliseen ihmisoikeusjärjestelmään. Tällöin valtioiden välinen vuoropuhelu perustuu enemmän kansainväliseen kuin kahdenväliseen lähestymistapaan, ja sitä tukevat kansainvälisen tason ihmisoikeusseuranta ja Yleismaailmallisen vertaistarkastelun (UPR) kaltaiset prosessit.⁴⁹

Maissa tai alueilla, joissa valtion rakenteet ovat heikot tai lähes olemattomat, ei välttämättä ole mahdollista löytää valtiotason tai paikallistasonkaan vastuunkantajia eri oikeuksille. Esimerkiksi Somaliassa avunantajatahot ovat usein pitäneet erittäin tärkeänä paikallisten päätöksentekojärjestelmien, kuten klaanijärjestelmien ja järjestöjen, roolia väliaikaisina vastuunkantajina mm. peruspalveluiden turvaamisessa, koska yhteistyö valtiollisten toimijoiden kanssa ei ole ollut mahdollista tai tarkoituksenmukaista. Tällaisissa tilanteissa myös ns. moraalisisilla vastuunkantajilla, kuten perinteisillä tai uskonnollisilla johtajilla tai esimerkiksi kylätasolla tärkeässä asemassa olevilla kylävanhemmilla, voi olla tärkeä rooli ihmisoikeuksien edistämässä ja turvaamisessa mahdollisesti yhdessä viranomaisten kanssa. Näissäkin tilanteissa on tärkeää sitouttaa erilaiset vastuunkantajat ihmisoikeusvelvoitteidensa toteuttamiseen ja ihmisoikeusperiaatteisiin ja vahvistaa heidän tähän liittyvää osaamistaan.⁵⁰

Konfliktisensitiivisyys ihmisoikeusperustaisuuden rinnalle

Usein hauraisiin valtioihin tai alueisiin liittyvät myös pitkittyneet konfliktit. Hauraassa ja konfliktista kärsivässä toimintaympäristössä ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan soveltaminen auttaa sekä tunnistamaan haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä että nostamaan esille valtasuhteita paikallisissa yhteisöissä tai yhteiskunnassa laajemmin. Esimerkiksi syrjintään puuttuminen voi ehkäistä uusien jännitteiden tai konfliktin kehittymistä. Ihmisten ja ryhmien osallistuminen prosesseihin, joissa ongelmiin etsitään ratkaisuja, voi voimauttaa heitä tavalla, joka myös vähentää konfliktia. Vastuuvollisuuden ja läpinäkyvyyden painottaminen tukee luottamuksen synnyttämistä eri toimijoiden välille, myös esimerkiksi niihin viranomaisiin, joiden jatkossa tulisi viedä kehitystä

49 Broberg & Sano, WB/OECD, <https://www.maailma.net/nakokulmat/arvio-kehitysyhteistyö-ja-poliittisuus-kulkevat-kasi-kadessa>

50 Broberg, M. & Sano, H.O. (2017). Strengths and weaknesses in a human rights-based approach to international development – an analysis of a rights-based approach to development assistance based on practical experiences. The International Journal of Human Rights 22(5), 664-680. DOI: 10.1080/13642987.2017.1408591

eteenpäin vastuunkantajina. Näin ihmisoikeusperustaisuuden voidaan nähdä luovan pohjaa kestäväälle rauhalle.⁵¹

Hauraassa ja konfliktista kärsivässä toimintaympäristössä tiettyjen ihmisoikeuksien esille nostaminen ja puuttuminen esimerkiksi etnisten ryhmien syrjintään ja eriarvoisuuden voivat kuitenkin muuttaa vallan ja resurssien tasapainoa, mikä voi puolestaan ruokkia konfliktia.⁵² Jotta toiminta ei tahattomasti syventäisi jo vallitsevia konflikteja, tuleekin kaikissa konteksteissa soveltaa *älä aiheuta vahinkoa* (do no harm) -periaatetta, joka on keskeinen sekä konfliktisensitiiviselle lähestymistavalle että ihmisoikeusperustaiselle lähestymistavalle.⁵³ Tämä edellyttää jatkuvaa konfliktianalyysia, jonka avulla toimintatapoja ja suunnitelmia mukautetaan tilanteiden muuttuessa.

Hauraissa valtioissa huomioitava kompleksisuus ja välittömät tarpeet

Kehitysyhteistyön toimintaympäristö on viime vuosina muuttunut entistä monimutkaisempaan suuntaan koronapandemian, pitkittyneiden ja monisyisten kriisien ja konfliktien, toistuvien ilmastomuutokseen liittyvien shokkien ja katastrofien yleistymisen, autoritaarisuuden lisääntymisen sekä olosuhteiden pakosta aiheutuvan muuttoliikkeen vuoksi. Toimintaympäristön monimutkaistuminen on nostanut esille sen, että hauraissa valtioissa ja kriisien keskellä elävien ihmisten tarpeisiin ja oikeuksiin vastaaminen vaatii entistä koordinoitumpaa, kokonaisvaltaisempaa ja tehokkaampaa yhteistyötä humanitaarisen avun, kehitysyhteistyön ja rauhantyon välillä.⁵⁴ Näiden toimien välisen yhteistyön, johdonmukaisuuden ja täydentävyyden vahvistamisen eli kolmoisneksus-lähestymistavan

51 Nordic Trust Fund/The World Bank (commissioned) (2012). Report on Development, Fragility, and Human Rights. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/742411607691799746/pdf/Report-on-Development-Fragility-and-Human-Rights.pdf>

Ministry of Foreign Affairs of Denmark, Danida (2013). A human Rights Based Approach to Denmark's Development Cooperation. Guidance and Inspiration for Policy Dialogue and Programmig.

52 World Bank and Organisation for Economic Co-operation and Development (2013). Integrating Human Rights into Development: Donor Approaches, Experiences, and Challenges, 3rd ed. Washington, DC. DOI: 10.1596/978-0-8213-9621-6.

53 Nordic Trust Fund/The World Bank (commissioned) (2012). Report on Development, Fragility, and Human Rights. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/742411607691799746/pdf/Report-on-Development-Fragility-and-Human-Rights.pdf>

European Commission, Directorate-General for International Cooperation and Development (2021). Guidance notes on conflict sensitivity in development cooperation. An update and supplement to the EU staff handbook on 'Operating in situations of conflict and fragility'. Tools and Methods Series, Reference Document No 31.

Ulkoministeriö (2022). Ohje. Kolmoisneksus ja yhteistyö hauraiden valtioiden ja alueiden kanssa. https://um.fi/julkaisut/-/asset_publisher/TVOLgBmLyZvu/content/ohje-kolmoisneksus-ja-yhteistyo-hauraiden-valtioiden-ja-alueiden-kanssa/384998

54 OECD, DAC recommendation on the Humanitarian-Development-Peace Nexus. OECD/LEGAL/5019 <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/643/643.en.pdf>

Oxfam (2019). The Humanitarian-Development-Peace Nexus. What does it mean for multi-mandated organizations? Oxfam Discussion paper. <https://policy-practice.oxfam.org/resources/the-humanitarian-development-peace-nexus-what-does-it-mean-for-multi-mandated-o-620820/>

Kehityspoliittinen toimikunta (2021). Yhdessä enemmän kuin osiensa summa. Miksi Suomen kehitysyhteistyö, humanitaarinen apu ja rauhantyo tarvitsevat yhteisen suunnan? <https://www.kehityspoliittinentoimikunta.fi/julkaisut-ja-materiaalit/yhdessa-enemman-kuin-osiensa-summa-miksi-suomen-kehitysyhteistyo-humanitaarinen-apu-ja-rauhantyo-tarvitsevat-yhteisen-suunnan>

*Kompleksisessa
toimintaympäristössä
ihmisoikeusperustaisen
lähestymistavan
soveltamisessa on
tärkeää huomioida
paitsi eri toimien väliset
synergiat, myös niiden
eroavaisuudet.*

teisiin sisältyvät puolueettomuus ja riippumattomuus toteutuvat. Liiallinen tukeutuminen valtiollisiin toimijoihin tällaisessa tilanteessa voisi johtaa esimerkiksi siihen, että apu ei saavuttaisi kaikkia sitä tarvitsevia⁵⁶. Vaikka humanitaarinen työ voi olla ihmisoikeusperustaista, se ei siis kuitenkaan ole luonteeltaan ihmisoikeushaasteisiin tarttuvaa⁵⁷.

tavoitteena on vähentää haavoittuvuutta, vastata humanitaarisen avun tarpeisiin, puuttua konfliktien juurisyihin sekä vahvistaa riskienhallintakykyä.⁵⁵

Kompleksisessa toimintaympäristössä ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan soveltamisessa on tärkeää huomioida paitsi eri toimien väliset synergiat, myös niiden eroavaisuudet. Koska humanitaarisen työn keskiössä ovat kriisien ja konfliktien vaikutusten kohteeksi joutuneiden ihmisten suojeleminen ja heidän välittömiin tarpeisiinsa vastaaminen, se keskittyy vähemmän esimerkiksi eri viranomaisten toimintakyvyn pitkäaikaiseen vahvistamiseen. Tilanteessa, jossa valtiolliset toimijat ovat konfliktin osapuolia, humanitaarista apua antavien toimijoiden pitää varmistaa, että avun toimintaperiaat-

55 OECD, DAC recommendation on the Humanitarian-Development-Peace Nexus. OECD/LEGAL/5019 <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/643/643.en.pdf>

Oxfam (2021). Transforming the systems that contribute to fragility and humanitarian crises: Programming across the triple nexus. Oxfam Briefing Paper. <https://policy-practice.oxfam.org/resources/transforming-the-systems-that-contribute-to-fragility-and-humanitarian-crises-p-621203/>

Ulkoministeriö (2022). Ohje. Kolmoisneksus ja yhteistyö hauraiden valtioiden ja alueiden kanssa. https://um.fi/julkaisut/-/asset_publisher/TVOlgBmlyZvu/content/ohje-kolmoisneksus-ja-yhteistyö-hauraiden-valtioiden-ja-alueiden-kanssa/384998

56 International Committee of the Red Cross, ICRC (2019). The ICRC and the "humanitarian-development-peace nexus" discussion. In conversation with Filipa Schmitz Guinote, ICRC Policy Adviser. International Review of the Red Cross 101(912), 1051-1066. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1816383120000284>

Oxfam (2021). Transforming the systems that contribute to fragility and humanitarian crises: Programming across the triple nexus. Oxfam Briefing Paper. <https://policy-practice.oxfam.org/resources/transforming-the-systems-that-contribute-to-fragility-and-humanitarian-crises-p-621203/>

57 Borgrevink, K. & Bergtora Sandvik, K. (2021). The afterlife of buzzwords: the journey of rights-based approaches through the humanitarian sector, vrt. ohjeistus ihmisoikeusperustaisuuden toteutumisen eri tasoista

Pohdintaa rauhantyyön ja ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan välisestä suhteesta

Ihmisoikeuksien ja konfliktien välinen suhde on tiivis.⁵⁸ Toisaalta ihmisoikeusrikkomukset toimivat konfliktien ajureina, toisaalta konflikteista seuraa ihmisoikeusrikkomuksia. Konfliktinratkaisun ja rauhanvälityksen suhdetta ihmisoikeustyöhön on historiallisesti pidetty haastavana, toisinaan jopa yhteensovittamattomana.⁵⁹ Vastakkainasettelu rauhan ja oikeuden välillä on kuitenkin yhä enemmän väistymässä koordinaatiota, vaiheistamista ja täydentävyyttä korostavan lähestymistavan tieltä.

Rauhantyyö on luonteeltaan poliittista ja se linkittyy kehityspolitiikan lisäksi oleellisesti myös ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Virallista rauhanvälitystä tai epämuodollistakin vuoropuhelua tuettaessa on kyettävä saavuttamaan ja ylläpitämään kaikkien keskeisten toimijoiden, myös ihmisoikeusvastaisten vastuunkantajien, luottamus ja halukkuus olla mukana rauhanprosessissa. Aina ihmisoikeusrikkomuksia ei voida nostaa varsinaiselle agendalle, josta päättävät viime kädessä osapuolet. Rauhanprosessia tukevat toimijat voivat kuitenkin edistää ihmisoikeusperustaisuutta esimerkiksi prosessien inklusiivisuutta vahvistamalla, tarjoamalla esimerkkejä kestävästä ihmisoikeusperustaisista ratkaisumalleista tai tukemalla osapuolten tähän liittyvää kapasiteettia. Tarkkaan määritellyn teknisemmän ihmisoikeustermistön käyttö voi joissakin tilanteissa toisaalta myös tarjota neutraalimman ja selkeämmän kehikon dialogille.⁶⁰

Konfliktitilanteissa toimiminen on jatkuvaa tasapainoilua rauhantyyön prosessin parhaan mahdollisen jaksottamisen kanssa. Esimerkiksi joissakin vasta alkaneissa tai umpikujaan ajautuneissa prosesseissa niin sanottujen nopeampien voittojen, kuten tulitauon, jonkin muun lyhyemmälle aikavälille tehtävän teknisemmän sopimuksen tai vähemmän kiistanalaisten ihmisoikeuskysymysten käsittelyn kautta voi olla mahdollista hiljalleen vahvistaa osapuolten luottamusta prosessiin ja siirtyä sitä kautta poliittisempien ja monimutkaisempien kysymysten käsittelyyn.⁶¹ Ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan toteutuksen keskiöön tuleekin tarve sopeutua toimintaympäristössä jatkuvasti tapahtuviin muutoksiin.

58 OHCHR (2020). Thematic paper: The contribution of human rights to peacebuilding and sustainable peace. Review of the UN Peacebuilding Architecture. https://www.un.org/peacebuilding/sites/www.un.org.peacebuilding/files/1._ohchr_thematic_paper_on_the_contribution_of_hr_to_sp_and_recommendations.pdf

59 Kantowitz, R. Advancing the Nexus of Human Rights and Peacebuilding. Development dialogue paper no 27. Dag Hammarskjöld Foundation. https://www.daghammarskjold.se/wp-content/uploads/2020/02/dd-paper_no27_hr-peace.pdf

60 OHCHR (2020). The role of human rights in peace and mediation processes. Speeches. Delivered by Assistant Secretary-General for Human rights, Ilze Brands Kehris at Berghof Foundation. <https://www.ohchr.org/en/speeches/2022/06/role-human-rights-peace-and-mediation-processes>

61 O'Neill, W.G. Mediation and Human Rights. The Centre for Humanitarian Dialogue (HD). <https://hdcentre.org/wp-content/uploads/2016/07/MediationandHumanRights-July-2005.pdf>

4. Miten ihmisoikeusperustainen lähestymistapa näkyy ja toteutuu Suomen kehityspolitiikassa?

4.1 Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa kehityspolitiikan linjauksissa ja ohjeistuksissa

Suomen perustuslain (1 §) mukaan Suomi osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi sekä yhteiskunnan kehittämiseksi. Tämä vahva sitoutuminen ihmisoikeuksiin on näkynyt selkeästi Suomen kehityspolitiikassa jo pitkään. Ihmisoikeudet on mainittu kehityspoliittisissa linjauksissa jo 1990-luvulta lähtien. Ihmisoikeusnäkökulmaa kehitysyhteistyössä vahvistettiin vähitellen, kunnes vuonna 2012 se määriteltiin kehityspolitiikan keskeiseksi lähestymistavaksi.⁶² Tätä linjausta tuki myös vuonna 2013 valmistunut Suomen ihmisoikeusstrategia, jonka mukaan ihmisoikeusnäkökulman tulisi näkyä ulko- ja turvallisuuspolitiikan kaikilla osa-alueilla.⁶³

Vuonna 2021 valmistunut kehityspolitiikan ylivaalikautinen selonteko linjaa yksiselitteisesti Suomen kehityspolitiikan olevan ihmisoikeusperustaista ja että kehitysyhteistyön avulla Suomi pyrkii

62 Ulkoasianministeriö (2012). Suomen kehityspoliittinen toimenpideohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös 16.2.2012. <https://um.fi/documents/35732/0/KV-020150-FI-v1582270457516.pdf/619953e6-0c03-2f13-5344-993cd42907d5?i=1643374700706>

63 Ministry for Foreign Affairs of Finland (2018/4). Evaluation. Review of Human rights-based approach in Finland's development policy related to forthcoming evaluation. https://um.fi/documents/384998/0/Review_of_Human_Rights-Based_Approach_evaluation_NETTI.pdf/52d15125-268b-30b8-da5b-95dca878ddda?i=1548926615522

vahvistamaan sääntöpohjaista kansainvälistä järjestelmää ja sen normipohjaa. Ihmisoikeuksien toteutuminen todetaan kehityspolitiikan keskeiseksi tavoitteeksi. Ihmisoikeudet nousevat vahvasti esille myös kehityspolitiikan päätavoitealueissa. Lisäksi kaikessa työssä huomioitavat sukupuolten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävät läpileikkaavat tavoitteet vahvistavat osaltaan ihmisoikeusperustaisuudelle kehityspolitiikassa annettua painoarvoa. Selonteossa nousee vahvasti esille myös yritysten rooli ja ihmisoikeusvastuu kestävässä kehityksessä.⁶⁴

Suomen kehityspolitiikan vahva ihmisoikeusperustaisuus muodostaa oleellisen osan ihmisoikeusperustaisen ulkopolitiikan kokonaisuutta. Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko vuodelta 2021 linjaa selkeästi Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ml. kehityspolitiikan ihmisoikeusperustaisuuden ja Suomen vahvan roolin ihmisoikeuksien edistäjänä kansainvälisissä suhteissaan. Selonteossa myös todetaan, että ihmisoikeusperustaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan toimeenpanolle ja sitä tukevalle koulutukselle tulee varata riittävät voimavarat.⁶⁵

Keskeisenä Suomen ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan toimeenpanoa kehitysyhteistyössä tukeva viitekehys ja työkalu on vuonna 2015 valmistunut ohjeistus *Human Rights Based Approach in Finland's Development Cooperation, Guidance note*⁶⁶. Ohjeistuksessa lähestymistapaa tarkastellaan kehitysyhteistyön näkökulmasta. Uutena lähestymistavan käytännön toteutusta konkretisoivana asiana ohjeistuksissa määritellään yllä mainitut ihmisoikeusperustaisuuden tasot: ihmisoikeussokea, ihmisoikeudet huomioiva, ihmisoikeuksia edistävä sekä ihmisoikeushaasteisiin tarttuva. Nämä tasot ohjaavat lähestymistavan toimeenpanon seuranta Suomen rahoittamassa kehitysyhteistyössä. Ohjeistuksessa linjataan, että kaikkien Suomen tukemien kehitysyhteistyöinterventioiden tulee olla vähintään ihmisoikeuksia huomioivia eli ettei niillä ole kielteisiä ihmisoikeusvaikutuksia, eivätkä ne ylläpidä tai edistä syrjiviä rakenteita. Lisäksi edellytetään, että ja ihmisoikeusperiaatteet ohjaavat interventioiden suunnittelua, toteutusta, seuranta ja arviointia. Tavoitteena on, että kaikki interventiot ovat ihmisoikeuksia edistäviä tai ihmisoikeushaasteisiin tarttuvia.

Erityisesti ihmisoikeusperustaisuuteen keskittyvän ohjeistuksen lisäksi näkökulmaa

---

*Tavoitteena on, että
kaikki interventiot
ovat ihmisoikeuksia
edistäviä tai
ihmisoikeushaasteisiin
tarttuvia.*

64 Ulkoministeriö (2021). Kehityspolitiikan ylivaalikautinen selonteko. Valtioneuvoston julkaisu 2021:23. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-606-8>

65 Ibid.

66 Ministry for Foreign Affairs of Finland (2015). Human Rights Based Approach in Finland's Development Cooperation. Guidance note, 2015. https://um.fi/documents/35732/48132/human_rights_based_approach_in_finlands_development_cooperation___guidance

on vuosien varrella sisällytetty moniin muihin Suomen kehityspolitiikkaa ja -yhteistyötä koskeviin ohjeistuksiin, kuten esimerkiksi läpileikkaavia tavoitteita koskeviin ohjeistuksiin, humanitaarisen avun, kehitysyhteistyön ja rauhantyyden välisiä kytköksiä koskeviin kolmoisneksus-ohjeistuksiin, kehitysyhteistyötä hauraissa valtioissa koskeviin ohjeistuksiin, kahdenvälisen ohjelmien manuaaliin ja evaluaatiomanuaaliin.

Ohjeistuksiin ja linjauksiin liittyviä vahvuuksia ja heikkouksia

Selkeä politiikkatason sitoutuminen ihmisoikeusperustaiseen lähestymistapaan on perusta sen käytännön toimeenpanolle ihmisoikeuksien toteutumisen parantamiseksi kehittyvissä maissa. Suomen vahva sitoutuminen lähestymistapaan kehityspolitiikkaa ja -yhteistyötä ohjaavissa linjauksissaan sekä Suomen aktiivinen rooli ihmisoikeusperustaisuuden edistäjänä kansainvälisen tason dialogeissaan on huomioitu eri foorumeilla ja nousut esille ulkopuolisissa evaluaatioissa.⁶⁷

Ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan sisällyttäminen kehityspolitiikan ja -yhteistyön ohjeistuksiin ja etenkin spesifit ohjeistukset (2015) ovat tukenut lähestymistavan jalkauttamista käytännön toimiksi. Suomen kehittämä tasoluokittelu on paitsi konkre-

tisoanut lähestymistavan toimeenpanoa, antanut myös viitekehysten toimeenpanon seurannalle ulkoministeriössä.

Vaikka lähestymistavan merkitystä ja keskeisiä käsitteitä on määritelty ulkoministeriön ohjeistuksissa, linjausten ja käsitteiden tulkinnassa sekä toimeenpanokäytännöissä on ollut suurta vaihtelevuutta ulkoministeriön eri osastoilla ja yksiköissä. Tämä haaste heijastelee myös laajemmin kehitystoimijoiden keskuudessa vallitsevaa vaihtelua ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan tulkinnoissa, painotuksissa ja toteutustavoissa. Kuten aiemmin mainittiin, lähestymistavan tehokkaaseen institutionalisointiin vaikuttavat myös esimerkiksi henkilöstön valmiudet sekä erilaiset kannustimet riittävän resurssoinnin lisäksi.

*Suomen kehittämä
tasoluokittelu on
paitsi konkretisoinut
lähestymistavan
toimeenpanoa, antanut
myös viitekehysten
toimeenpanon seurannalle
ulkoministeriössä.*

67 Ministry for Foreign Affairs of Finland (2018/4). Evaluation. Review of Human rights-based approach in Finland's development policy related to forthcoming evaluation. https://um.fi/documents/384998/0/Review_of_Human_Rights-Based_Approach_evaluation_NETTI.pdf/52d15125-268b-30b8-da5b-95dca878ddda?i=1548926615522

Ministry for Foreign Affairs of Finland (2020/2A). Evaluation. Adapting for Change: Country Strategy Approach in Fragile Contexts Volume 1. Synthesis report. https://um.fi/documents/384998/0/UM_Hauraiden_valtioiden_evaluointi_Vol1_SynthesisReport_NETTI+%283%29.pdf/8b1c688a-f650-4c83-a2a0-e2127fccc185?i=1588922327582

Ministry for Foreign Affairs of Finland (2020/3A). Evaluation. Finnish Development Policy Influencing Activities in Multilateral Organisations. Volume 1. Main Report. https://um.fi/documents/384998/0/Vol1+_MainReport_Evaluation+of+Finnish+Development+Policy+Influencing+Activities+in+Multilateral+Organisations+%281%29.pdf/2666cd6a-0bb2-1c76-0659-db1ac6fa30bf?i=1591860985653

Olisikin tärkeää tarkastella, missä määrin ministeriön nykyiset toimintatavat, mukaan lukien painotukset eri rahoitusinstrumenttien käytössä, kannustavat lähestymistavan käytännön toimeenpanoon. Oleellista on sekin, onko resurssointi riittävää.

Esille on noussut myös haaste lähestymistapaa koskevien ohjeistusten yleisestä luonteesta ja heikosta hyödynnettävyydestä käytännön työssä. Ohjeistusten ei ole koettu olevan riittäviä tukemaan lähestymistavan järjestelmällistä huomioimista kehitysyhteistyön suunnittelussa, toteutuksessa, seurannassa ja arvioinnissa eri apumodaliteeteissa, sektoreilla, sisältöteemoissa ja toimintaympäristöissä.⁶⁸

Keskustelua etenkin suomalaisten kansalaisjärjestöjen keskuudessa on herättänyt ulkoministeriön tulosperustaisen hallinnon ohjeistusten yhteensovittaminen ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan kanssa. Ihmisoikeusperustaisen työn prosessimaisuutta, muutosprosessien hitautta ja kompleksisuutta sekä käytännössä toimivia mittareita on ollut vaikea sovittaa tulosperustaisen hallinnon usein varsin teknisiksi koettujen vaatimusten mukaisiksi.

4.2 Ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan toimeenpano

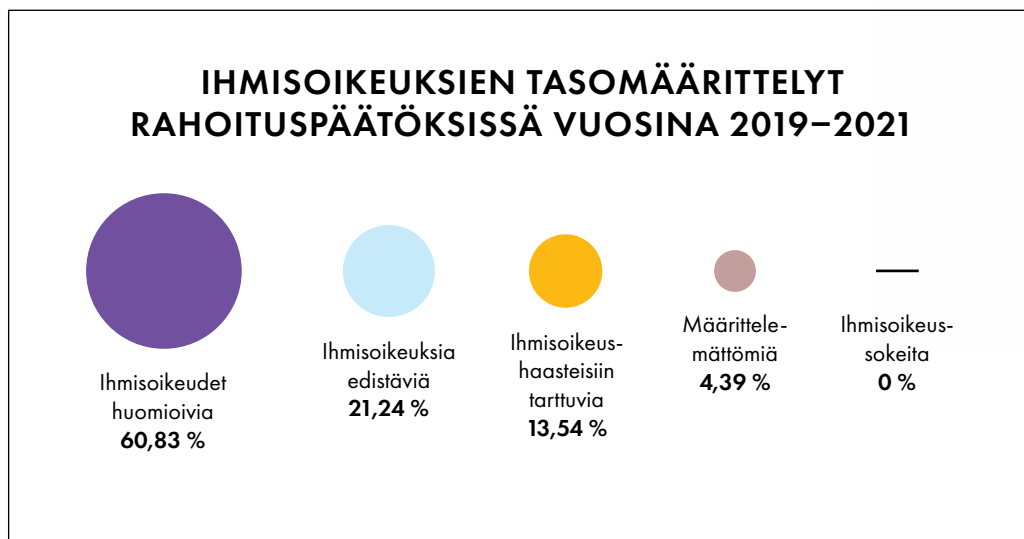
Ihmisoikeusperustaisuuden toteutuminen tasoluokkien valossa

Ihmisoikeusperustaisuuden toteutumista rahoituspäätöksissä tarkasteltiin eri tasojen avulla ensimmäistä kertaa vuonna 2018 julkaistussa tulosraportissa.⁶⁹ Sen mukaan vuosina 2015–2017 tehdyistä uusista rahoituspäätöksistä 66 prosenttia edusti vähimmäistasoa eli interventioissa huolehditaan, ettei kielteisiä ihmisoikeusvaikutuksia synny ja ihmisoikeusperiaatteet ohjaavat interventioiden suunnittelua, toimeenpanoa, seurantaa ja arviointia (ks. kuva 1).

68 Ibid.

69 Ulkoministeriö (2018). Kehityspolitiikan tulosraportti 2018. <https://um.fi/documents/35732/0/Kehityspolitiikan+tulosraportti+2018+%281%29.pdf/d47fd092-b470-ca44-6d49-22a57bb0c5d0>

Kuva 1. Vuosina 2015–2017 sekä 2019–2020 tehtyjen rahoituspäätösten jakautuminen eri tasoille. Hallinnollisia, hankintoihin ja yleiseen kehittämistyöhön liittyviä kuluja ei ole tasotarkasteluun sisällytetty, koska niiden linkitys ihmisoikeuksien edistämiseen on vain välillinen. Vuosien 2015–2017 rahoituspäätöksiin ei ole sisällytetty muun muassa paikallisen yhteistyön määrärahoja eikä liikemppanuustukea, koska näiden osalta ihmisoikeusperustaisuuden soveltamista ja tilastointia koskeva kehitystyö oli vielä kesken. Nämä tukimuodot ovat mukana vuosien 2019–2021 rahoituspäätösten tasoluokittelussa.

Kun tarkastellaan vuosina 2019–2021 tehtyjä rahoituspäätöksiä⁷⁰, ihmisoikeuksia edistävien sekä ihmisoikeushaasteisiin tarttuvien interventioiden osuus on jonkin verran kasvanut (ks. kuva 1). Ajanjaksoja vertaillen on hyvä huomioida, että vuosien 2019–2021 luokittelussa on mukana tukimuotoja, jotka eivät olleet mukana edellisessä tasoluokittelussa. Lisäksi on tärkeää pitää mielessä, että ihmisoikeusperustaisuuden luokittelu eri tasoihin tehdään rahoituspäätösvaiheessa eli se koskee rahoitushakemuksissa esitettyjä suunnitelmia, ei varsinaista toteutumista.

70 Ulkoministeriö (2022). Kehityspolitiikan tuloraportti 2022. <https://um.fi/web/kehityspolitiikan-tuloraportti-2022/>

Sukupuolten tasa-arvon ja vammaisten ihmisten oikeuksien edistyminen

Saatavilla olevan tiedon perusteella on hankalaa arvioida, miten Suomen kehitysyhteistyö on tukenut eri ihmisoikeuksien toteutumista, mutta ihmisoikeusperustaisuuden toteutumista voidaan tarkastella esimerkiksi sukupuolten tasa-arvon tai joidenkin syrjittyjen henkilöiden tai ryhmien näkökulmasta. Suomen kehitysyhteistyössä painotetaan erityisesti naisten ja tyttöjen oikeuksia sekä vammaisten ihmisten oikeuksia. Uusimman tuloksetraportin⁷¹ mukaan sukupuolten tasa-arvoa edistävän rahoituksen osuus on kasvanut viime vuosina. Ulkoministeriön tilastojen mukaan vuosien 2019–2021 aikana tehdystä uusista rahoituspäätöksistä 76 prosenttia sisälsi tasa-arvon pää- tai osatavoitteena, kun vastaava luku oli noin 64 prosenttia vuosina 2015–2017.⁷²

Vammaisten ihmisten oikeuksiin liittyvä esteettömyyden huomioiminen on kasvanut rahoitetuissa hankkeissa jonkin verran viime vuosina. Vuosien 2019–2021 aikana esteettömyyttä huomioivien hankkeiden osuus oli 24 prosenttia, kun se vuosina 2015–2017 oli 17 prosenttia. Uusimman tuloksetraportin mukaan esteettömyyden huomioinnissa on edistytty erityisesti kansalaisjärjestöjen hankkeissa, mutta vammaisten oikeuksien ymmärrys ja laajempi huomioiminen kehitysyhteistyössä ovat edelleen heikolla tasolla. Vammaiset henkilöt jäävät usein toiminnan ulkopuolelle monissa yhteistyömuodoissa, kuten yksityissektorin ja monenkeskisten järjestöjen hankkeissa.⁷³

Ihmisoikeusperustaisuuden toteutuminen hankkeissa ja ohjelmissa

Suomen kehitysyhteistyötä koskevien evaluaatioiden perusteella näyttää siltä, että ihmisoikeustilanneanalyysien ja ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan eri elementtien ja periaatteiden järjestelmällisempi huomioiminen kehitysyhteistyön suunnitelmissa ja raporteissa vaihtelee suuresti. Se on kokonaisuudessaan vielä varsin alkuvaiheessa.⁷⁴ Esimerkiksi ihmisoikeusperustaisuuden arvioitavuutta koskenut selvitys nosti esiin, että lähestymistapa on tuonut ihmisoikeus- ja kehitysteemoja lähemmäksi toisiaan. Toisaalta lähestymistavan keskeisiä periaatteita ei ole pantu täytäntöön siten, että ne olisivat tukeneet prosessien ja tavoitteiden saavuttamista. Maatalous-, maaseutukehitys- ja metsäsektorin kehitystä Afrikassa koskenut evaluaatio puolestaan suosittelee sekä läpileikkaavien tavoitteiden että ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan

71 Ibid.

72 Kyseessä on kolmen vuoden keskiarvo päätöksistä, joissa on mukana tasa-arvoa tukevaa rahoitusta. Esimerkiksi vuoden 2017 luku kertoo vuosien 2015–2017 keskiarvon (Ulkoministeriön Kehityspolitiikan tuloksetraportti 2022, Viitteet Toteutus, viite 3.)

73 Ibid.

74 Ministry for Foreign Affairs of Finland (2018/4). Evaluation. Review of Human rights-based approach in Finland's development policy related to forthcoming evaluation. https://um.fi/documents/384998/0/Review_of_Human_Rights-Based_Approach_evaluation_NETTI.pdf/52d15125-268b-30b8-da5b-95dca878ddda?i=1548926615522
Metaevaluation of project and programme evaluations in 2017-2020

huomioinnosta niin poliittisissa linjauksissa kuin käytännön toteutuksessa.⁷⁵ Humanitaarista apua koskevassa evaluaatioraportissa todetaan, että Suomi kohdentaa humanitaarisen avun tarveperustaisuuden pohjalta. Lisäksi muuta kehitysyhteistyön rahoitusta kohdennetaan ihmisoikeusperustaisuuden periaatetta noudattaen. Tämä asianmukainen jaottelu kaipaa kuitenkin selkeytystä ulkoministeriön sisäisen ymmärryksen vahvistamiseksi ja tehokkaan päätöksenteon tueksi.⁷⁶

Vaikka ihmisoikeusperustaisuutta on huomioitu kehitysyhteistyön suunnittelussa, on sen toteutuksessa ja seurannassa suurta vaihtelua.⁷⁷ Haurailla alueilla Suomi on vahvasti tuonut esiin ihmisoikeuksiin liittyviä huolia politiikkavaikuttamisessaan, mutta tämä ei ole näkynyt yhtenäisesti hanketasolla.⁷⁸ Viimeisin metaevaluaatio totesi johtopäätöksissään, että tehdyissä evaluaatioissa harvoin arvioidaan ihmisoikeusperustaisuutta. Ja jos sitä on arvioitu, tuloksena yleensä on, että ihmisoikeusperustaisuutta ei ole valtavirtaistettu Suomen kehitysyhteistyössä.⁷⁹ Lähestymistavan toimeenpanosta kehitysyhteistyössä saadaan kuitenkin uutta tietoa meneillään olevasta evaluaatiosta, jonka tulokset julkaistaan syksyllä 2023.

4.3 Ihmisoikeusperustaisuus ja Suomen kehitysyhteistyörahoituksen kanavointi

Monenkeskisen yhteistyön ja yksityissektorin rahoituksen osuus kasvaneet

Viimeisimmän kehityspolitiikan tulosraportin mukaan Suomen yhteistyö kansainvälisten järjestöjen, rahoituslaitosten ja EU:n kautta on lisääntynyt, ja Suomen itse hallinnoimat hankkeet ovat vähentyneet. Vuosina 2019–2021 noin puolet Suomen kehitysyhteistyön määrärahoista kanavoitiin kansainvälisten järjestöjen ja EU:n kautta. Vastaavasti maaohjelmien ja alueellisten ohjelmien pohjalta tehtävän kahdenvälisen yhteistyön osuus varsinaisista kehitysyhteistyön määrärahoista oli 19 prosenttia. Kansalaisjärjestöjen osuus määrärahoista oli vuosina 2019–2021 noin 10 prosenttia. Myös humanitaarisen

75 Ministry for Foreign Affairs of Finland (2019). Evaluation of the agriculture, rural development and forest sector programmes in Africa. https://um.fi/documents/384998/0/ARDF+Evaluation_Final+Report.pdf/043c849a-ac67-903d-30ad-5a0299b34247?i=1569774427362

76 Ministry for Foreign Affairs of Finland (2022/4). Evaluation. Catalysing change: Evaluation of Finland's Humanitarian Assistance 2016-2022. Volume 1. Main report. https://um.fi/documents/384998/0/Evaluation_of_Finlands_Humanitarian_Assistance_Volume+1.pdf/a0612940-9d06-6f9c-1687-b8cb289ecce4?i=1662723839325

77 Ministry for Foreign Affairs of Finland (2021/4A). Evaluation on Development Cooperation carried out by the Department for Russia, Eastern Europe and Central Asia, including the Wider Europe Initiative (WEI). Volume 1. Main report. https://um.fi/documents/384998/0/Evaluation_Eastern+Europe+and+Central+Asia_VOL_1_web+%282%29.pdf/67eddc5-10ba-84c7-1b5e-cb61c9bdf242?i=1622756681266

78 Ministry for Foreign Affairs of Finland (2020/2A). Evaluation. Adapting for Change: Country Strategy Approach in Fragile Contexts Volume 1. Synthesis report. https://um.fi/documents/384998/0/UM_Hauraiden_valtioiden_evaluointi_Vol1_SynthesisReport_NETTI+%283%29.pdf/8b1c688a-f650-4c83-a2a0-e2127fccc185?i=1588922327582

79 Ministry for Foreign Affairs of Finland (2022/1). Evaluation. Metaevaluation of project and programme evaluations in 2017-2020. https://um.fi/documents/384998/0/Meta_evaluation_of_MFAs_project_programme_2017_20_Final_report_web+%281%29.pdf/5d92e666-4c83-43c6-04e2-398647ec67e7?i=1648556568623

avun osuus kehitysyhteistyön rahoituksesta oli pitkään 10 prosenttia, mutta kriisien lisääntyessä sen osuus on kasvanut lähes 15 prosenttiin.

Kehitysyhteistyövarojen kanavoiminen merkittävässä määrin kansainvälisten järjestöjen, rahoituslaitosten ja EU:n kautta kaventaa Suomen mahdollisuuksia vaikuttaa rahoituksella toteutettavien ohjelmien ja hankkeiden suunnitelmiin ja toteutukseen, mukaan lukien niiden ihmisoikeusperustaisuuteen verrattuna kahdenväliseen yhteistyöhön. Toisaalta monien Suomen tukemien YK-järjestöjen kuten Unfpan, UN Womenin, ja Unicefin toiminta perustuu vahvasti ihmisoikeusperustaiseen lähestymistapaan. Rahoituslaitoksista Maailmanpankkiryhmällä on ympäristö- ja sosiaalisia kysymyksiä koskeva viitekehys, johon sisältyvät ihmisoikeusperiaatteet kuten läpinäkyvyys, vastuuvollisuus, osallistuminen, syrjimättömyys ja inkluusio⁸⁰. Toimeenpanoa varten on kehitetty erilaisia ohjeistuksia⁸¹ erityisesti pankin omalle henkilöstölle, mutta ohjeistukset eivät välttämättä sisällä vaatimuksia pankin rahoitusta saaville tahoille. Lisäksi viitekehys ei sisällä aivan eksplisiittistä sitoutumista ihmisoikeuksiin.⁸² Onkin tärkeää, että Maailmanpankillla on käynnissä ihmisoikeuksiin, inklusioon ja voimaantumiseen liittyvä pitkäaikainen rahasto, jonka alla olevissa ohjelmissa vahvistetaan ihmisoikeusperiaatteiden ymmärrystä ja soveltamista pankkiryhmän työssä. Suomi on yksi rahaston tukijoista.⁸³

Suomi voi edistää ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan toteutusta monenkeskisessä yhteistyössä politiikkavaikuttamisen avulla.⁸⁴ Vaikuttamiseen liittyvien arviointien perusteella Suomi onkin tehnyt tätä työtä varsin aktiivisesti. Monenkeskisten organisaatioiden vaikuttamista koskeva arviointi⁸⁵ nosti esiin, että Suomea pidetään ihmisoikeuksien

*Suomi voi edistää
ihmisoikeusperustaisen
lähestymistavan toteutusta
monenkeskisessä
yhteistyössä
politiikkavaikuttamisen
avulla.*

80 World Bank (2018). Environmental and Social Framework. Frequently asked questions. <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/840611538167465121-0290022018/original/ESFGENERALFAQ.pdf>

81 World Bank. Environmental and Social Framework. <https://www.worldbank.org/en/projects-operations/environmental-and-social-framework>

82 Wachenfeld, M. (2022). Benchmarking Study of Development Finance Institutions' Safeguard Policies. Consultation Draft, 7 June 2022. A study prepared for OHCHR. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Development/DFI/OHCHR_Benchmarking_Study_HRDD.pdf

83 World Bank. Human Rights, Inclusion and Empowerment. <https://www.worldbank.org/en/programs/humanrights/overview>

84 Human Rights Council (2022). Best practices, challenges and lessons learned concerning integrated approaches to the promotion and protection of human rights and the implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development at the national level. A/HRC/51/9. Ks. paragraafit 15, 17, ja 54-55. https://ap.ohchr.org/Documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/51/9

85 Ministry for Foreign Affairs of Finland (2020/3A). Evaluation. Finnish development policy influencing activities in multilateral organisations. Volume 1. Main Report. https://um.fi/documents/384998/0/Vol1+_MainReport_Evaluation+of+Finnish+Development+Policy+Influencing+Activities+in+Multilateral+Organisations+%281%29.pdf/2666cd6a-0bb2-1c76-0659-db1ac6fa30bf?i=1591860985653

puolustajana ja vahvana multilateralismin kannattajana, jolla on kokemusta, asiantuntemusta ja luotettavuutta erityisesti sukupuolten tasa-arvon, vammaisten oikeuksien, koulutuksen sekä teknologian ja innovaatioiden saralla. EU:n ja sen toimielimiin kohdistamaa vaikuttamista tarkastelleen evaluaation⁸⁶ mukaan Suomen kannat kehityspoliittisissa kysymyksissä ovat yleisesti tiedossa ja Suomella on tunnustettu johtava ja vaikuttava rooli erityisesti sukupuolten tasa-arvon, ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan ja sosiaalisen osallisuuden edistäjänä sekä Afrikan tukemiseen keskittyvänä toimijana. Suomen tietotaito tunnustettiin myös vammaisten henkilöiden oikeuksiin liittyvissä asioissa, vaikka profiloituminen tähän osa-alueeseen koettiin vähemmän näkyväksi.

Ulkoministeriön rahoittamien, suomalaisten kansalaisjärjestöjen ja niiden kumppaneiden toteuttamien hankkeiden ja ohjelmien tulee noudattaa ihmisoikeusperustaista lähestymistapaa, sillä se on sisällytetty sekä hanke- että ohjelmarahoituksen hakukriteereihin⁸⁷. Kansalaisjärjestöjen tekemää työtä on viimeksi arvioitu vuonna 2017. Kolmeatoista kansalaisjärjestöä ja säätiötä koskeva evaluaatio totesi, että ihmisoikeuksien edistäminen ja eriarvoisuuden vähentäminen ovat järjestöjen ja säätiöiden työn ytimessä⁸⁸. Kansalaisjärjestöjen tärkeä rooli lähestymistavan toimeenpanossa on nousut esille myös muissa evaluaatioissa. Myös tuoreen tulosraportin mukaan kansalaisjärjestöjen tekemä monipuolinen ja joustava työ tukee ihmisoikeuksien ja kestäväen kehityksen tavoitteiden toteutumista hankalastikin tavoitettavilla alueilla.

Kehitysyhteistyön rahoituksessa niin sanotun muun kehitysyhteistyön osuus on kasvanut viime vuosina Suomen lisätessä merkittävästi laina- ja investointimuotoisia sijoituksiaan. Niiden avulla halutaan edistää yksityisen pääoman kanavoittoa kestäväen kehitykseen, ilmastonmuutoksen hillintään ja talouskasvuun kehittyvissä maissa. Vuosina 2016–2021 niiden yhteenlaskettu arvo oli noin 723 miljoonaa euroa.⁸⁹ Näiden sijoitusten osuus oli koko kehitysyhteistyörahoituksesta 9–15 prosentin välillä vuosina 2019–2021⁹⁰. Rahoitusta ovat saaneet muun muassa erilaiset ilmastorahastot, Kansainvälinen maatalouden kehittämissrahasto IFAD, Afrikan kehityssrahasto ADF, Finnfund ja Kirkon Ulkomaanavun FCA Investments -yhtiö.⁹¹

86 Ministry for Foreign Affairs of Finland (2022/5a). Evaluation. Evaluation of the Finnish development policy influencing in the European Union. Volume 1. Main report. https://um.fi/documents/384998/0/Vol1+_MainReport_Evaluation+of+Finnish+Development+Policy+Influencing+Activities+in+Multilateral+Organisations+%281%29.pdf/2666cd6a-0bb2-1c76-0659-db1ac6fa30bf?i=1591860985653

87 Ulkoministeriö, KEO-30 (30.9.2020). Ohjelmatuen instrumenttikuvaus. https://um.fi/documents/397000/0/OHJELMATUEN_INSTRUMENTTIKUVAUS_2020_fi_valmis.pdf/735bf34d-82a7-f625-86cb-a5e7b9fcffbd?i=1601476425093
Ulkoministeriö, Kansalaisyhteiskuntayksikkö (22.11.2021). Hanketuen instrumenttikuvaus. https://um.fi/documents/397000/0/Hanketuen+instrumenttikuvaus+2021_final.pdf/20ac459f-d213-5ced-a337-b4d310272678?i=1637573571047

88 Ministry for Foreign Affairs of Finland (2017/3). Evaluation. Programme-Based Support through Finnish Civil Society Organizations II. Synthesis Report. https://um.fi/documents/384998/385866/cso2_synthesis_report

89 Ulkoministeriö (2022). Kehityspolitiikan tulosraportti 2022. <https://um.fi/web/kehityspolitiikan-tulosraportti-2022/>

90 Karhu, M. & Lanki, J. (2022). In the Quest for True Commitment: The Finnish Aid Paradigm and the 0.7 Target in Domestic Politics. *Forum for Development Studies* 49(3): 435-465. DOI: 10.1080/08039410.2022.2116353

Ulkoministeriö, Suomen kehitysyhteistyön määrärahat ja maksutukset 1989-2021. <https://um.fi/documents/35732/0/Tilastoliite+2021%2C+osa1.pdf/f61097fb-d549-f3f2-76d0-84e2eb5fe13a?i=1649772210803>

91 Ulkoministeriö (2022). Kehityspolitiikan tulosraportti 2022. <https://um.fi/web/kehityspolitiikan-tulosraportti-2022/>

Ulkoministeriön kestävän kehityksen rahoituksen linjauksessa⁹² todetaan, että ”Yksityisen sektorin kehittämisessä huomioidaan relevantit kansainväliset ympäristö- ja ihmisoikeusstandardit sekä sopimukset. Yrityksiä kannustetaan noudattamaan vastuullisen liiketoiminnan periaatteita.” Lisäksi linjauksessa tuodaan esille, että Suomi on panostanut vuodesta 2018 erityisesti ihmisoikeuksien huomioimiseen rahoitusinstrumenttien käytännössä YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien periaatteiden mukaisesti. Tulosraportin mukaan vuosina 2019–2021 kiinnitettiin erityistä huomiota yksityisen sektorin kehitysyhteistyön ihmisoikeusperustaisuuteen. Yksityisen sektorin yhteistyön toteuttajille järjestettiin koulutuksia YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevista periaatteista, ja esimerkiksi Finnfund ja Finnpartnership ovat vahvistaneet periaatteiden huomiointia toiminnassaan.

Ihmisoikeusperustaisuuden tasot eri rahoitusinstrumenteissa

Suomen tuki monenkeskiselle yhteistyölle, joka muodostaa noin kolmanneksen myönnetystä rahoituksesta, on valtaosin rahoituspäätöstä tehdessä luokiteltu ihmisoikeudet huomioiviksi (Taulukko 1). Maa- ja aluekohtaisesta kehitysyhteistyöstä runsas puolet on luokiteltu ihmisoikeuksia edistäväksi. Humanitaarinen apu on kategoriassa ihmisoikeudet huomioiva, mikä kuvaa hyvin humanitaarisen työn luonnetta. Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyö on luokiteltu pääosin joko ihmisoikeuksia edistäväksi tai ihmisoikeushaasteisiin tarttuviksi. Finanssisijoituksista valtaosa on kategoriassa ihmisoikeudet huomioiva.

*Finanssisijoituksista
valtaosa on kategoriassa
ihmisoikeudet huomioiva.*

92 Ulkoministeriö (2022:5). Kestävän kehityksen rahoituksen linjaus. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-281-381-7>

Taulukko 1. Rahoituspäätösten jakautuminen rahoituskanavittain eri ihmisoikeusperustaisuuden tasoille vuosina 2019–2021.

Monenkeskinen kehitysyhteistyö sisältää muun muassa eri YK-järjestöille, Maailmanpankkiryhmälle sekä kehitysrahastoille annetun yleisrahoituksen. Maa- ja aluekohtaiseen rahoitukseen sisältyvät muun muassa kahdenväliset hankkeet, jotka voivat olla hallitusten välisiä hankkeita tai kumppaniin sijaan hankeyhteistyötä tehdään monenkeskisen toimijan kuten YK-järjestön tai kehitysrahoituslaitoksen kanssa. Maittain kohdentamaton kehitysyhteistyö sisältää muun muassa globaalien tason teemahankkeita, kansainvälisille kansalaisjärjestöille myönnettyä rahoitusta sekä Finnpartnershipin liikekumppanuustuen. Korkotuki sisältää muun muassa investointituen kehitysmaille (PIF) sekä vientiluottotukea. Finanssisijoitukset sisältävät Finnfundille myönnetyn rahoituksen sekä muut laina- ja finanssisijoitukset.⁹³

RAHOITUKSEN KANAVA	Ihmisoikeudet huomioivia %	Ihmisoikeuksia edistäviä %	Ihmisoikeus-haasteisiin tarttuvia %	ei määritelty %	Myönnöt milj. EUR
Monenkeskinen kehitysyhteistyö	75	5	16	3	722
Maa- ja aluekohtainen kehitysyhteistyö	27	55	10	8	432
Maittain kohdentamaton kehitysyhteistyö	61	16	11	11	218
Humanitaarinen apu	98	0	0	2	310
Kehitysyhteistyön suunnittelu ja tukitoiminnot	79	1	0	20	11
Kehitysyhteistyön evaluointi	8	0	1	91	9
Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyö	3	49	45	4	347
Korkotuki	100	0	0	0	8
Demokratia- ja oikeusvaltiotuki	0	97	3	0	4
Finanssisijoitukset	89	11	0	0	460
YHTEENSÄ	61	21	14	4	2521

Kuten aiemmin todettiin, Suomen kehitysyhteistyön määrärahoja kanavoidaan entistä enemmän kansainvälisten järjestöjen, rahoituslaitosten ja EU:n kautta. Vuosina 2019–2021 hallitusten välisen yhteistyön rahoitus muodosti enää noin neljä prosenttia koko kehitysyhteistyön rahoituksesta.⁹⁴ Samanaikaisesti Suomen tähtäimessä on, että pitkällä aikavälillä kaikkien kehitysyhteistyön interventioiden tulisi olla ihmisoikeuksia edistävällä tai ihmisoikeushaasteisiin tarttuvalla tasolla.⁹⁵ Tarkempia ajallisia tai määrällisiä tavoitteita ihmisoikeusperustaisuuden tasojen toteutumiseksi ei ole kuitenkaan kirjattu julkaistuihin linjauksiin ja raportteihin.

Tarkempien tavoitteiden asettaminen ja niiden seuraaminen voisivat vahvistaa ihmisoikeusperustaisuuden toteutumista kehitysyhteistyössä. On kuitenkin tärkeää pohtia,

93 Ulkoministeriö, Kehitysyhteistyön hallinto- ja oikeusyksikkö. Tiedot saatu marras-joulukuussa 2022.

94 Ulkoministeriö, Kehitysyhteistyön hallinto- ja oikeusyksikkö. Tieto saatu joulukuussa 2022.

95 Ministry for Foreign Affairs of Finland (2015). Human Rights Based Approach in Finland's Development Cooperation. Guidance note, 2015. https://um.fi/documents/35732/48132/human_rights_based_approach_in_finlands_development_cooperation__guidance

Ulkoministeriö (2018). Kehityspolitiikan tulospöytäkirja 2018. <https://um.fi/documents/35732/0/Kehityspolitiikan+tulosraportti+2018+%281%29.pdf/d47fd092-b470-ca44-6d49-22a57bb0c5d0>

*On tärkeää miettiä,
mitä tähtäimessä
oleva siirtyminen
ihmisoikeuksia
edistävälle tai
ihmisoikeushaasteisiin
tarttuvalle tasolle
tarkoittaa yritysten
näkökulmasta.*

mitä ihmisoikeuksia edistävälle ja ihmisoikeushaasteisiin tarttuville tasolle tähtääminen merkitsee eri toimijoiden ja rahoitusinstrumenttien kannalta. Koska valtaosa Suomen rahoittamasta monenkeskisestä kehitysyhteistyöstä on rahoituspäätösten luokittelun mukaan tällä hetkellä ihmisoikeudet huomioivalla tasolla, ihmisoikeuksia edistävälle ja ihmisoikeushaasteisiin tarttuvalle tasolle pyrkiminen lisäksi esimerkiksi YK-järjestelmän ja EU:n tasolla tehtävän vaikuttamistyön merkitystä entisestään. Olisikin tärkeää pohtia, saavutetaanko halutut tasot vaikuttamistyön avulla vai tarvitaanko vaikuttamistyön lisäksi myös muita keinoja.

Kahdenvälisen kehitysyhteistyön väheneminen tarkoittaa sitä, että maatasolla kansalaisjärjestöjen tekemä työ korostuu entisestään sen ollessa monipuolista ja suurelta osin ihmisoikeuksia edistävää tai ihmisoikeushaasteisiin tarttuvaa. Vaikka kansalaisjärjestöt usein toimivat aktiivisesti myös kansallisella tasolla esimerkiksi lainsäädännön muuttamiseksi, kahdenvälinen kehitysyhteistyö on kuitenkin valtioiden välistä ja sen avulla voidaan tehdä laajemmin esimerkiksi kohdemaan ministeriöiden ja muiden keskeisten toimijoiden kapasiteetin vahvistamista.

Finnpartnershipin lahjamuotoisen liikekumppanuustuen avulla, korkotuella sekä Finnfundin laina- ja sijoitusmuotoisella rahoituksella tuetaan yksityisen sektorin toimijoita, kuten yrityksiä. Laina- ja finanssimuotoista rahoitusta suuntautuu yksityiselle sektorille myös erilaisten kehityspankkien ja rahastojen kautta. Erityisesti laina- ja sijoitusmuotoinen tuki on lisääntynyt viime vuosina Suomen kehitysyhteistyössä. Yksityissektorille suunnattu laina- ja sijoitusmuotoinen tuki on pääosin rahoituspäätöksiä tehdessä luokiteltu ihmisoikeudet huomioivalle tasolle (ks. Taulukko 1). Ihmisoikeustilanteen arviointi on osa rahoituspäätöksiä varten tehtäviä taustaselvityksiä. Ihmisoikeustilanteen kehittymisen järjestelmällisestä seurannasta toteutusvaiheessa ei kuitenkaan ole varmuutta. Onkin tärkeää miettiä, mitä tähtäimessä oleva siirtyminen ihmisoikeuksia edistävälle tai ihmisoikeushaasteisiin tarttuvalle tasolle tarkoittaa yritysten näkökulmasta.

YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet

YK:n ihmisoikeusneuvosto hyväksyi vuonna 2011 YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet ensimmäisenä liiketoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevana maailmanlaajuisena standardina, jota kaikkien valtioiden ja yritysten edellytetään noudattavan. Vaikka hyväksytyt asiakirjat ei ole oikeudellisesti sitova, ohjaavat periaatteet tarkentavat olemassa olevien normien ja käytäntöjen sisältöjä ja seurauksia sekä valtioille että yrityksille. Periaatteet on laadittu YK:n erityisedustajan vuonna 2008 esittämän ”suojele, kunnioita ja korjaa” -viitekehyksen toimeenpanemiseksi. Viitekehys rakentuu kolmelle pilarille:

- valtion velvollisuudelle suojella ihmisoikeuksia
- yritysten vastuulle kunnioittaa ihmisoikeuksia
- ihmisoikeusloukkausten uhrien mahdollisuudelle saada suojelua ja hyvitystä (vastuullisia tahoja sekä valtiot että yritykset)

Pilareiden alla on yhteensä 31 periaatetta. Ne esittävät yhteenvedon toimista, joilla valtiot voivat edesauttaa yrityksiä kunnioittamaan ihmisoikeuksia. Yrityksille ne tarjoavat toimintamallin kielteisiin ihmisoikeusvaikutuksiin liittyvien riskien hallintaan sekä sidosryhmille kriteerit, joiden perusteella ne voivat arvioida ihmisoikeuksien kunnioittamista yritystoiminnassa.

Yritysten tulee välttää loukkaamista ihmisoikeuksia omassa toiminnassaan, ja vastuu ulottuu myös liikesuhteisiin. Yrityksillä odotetaan olevan käytössä huolellisuusvelvoiteprosessi (human rights due diligence), joka sisältää seuraavat vaiheet: liiketoiminnan potentiaalisten ja todellisten ihmisoikeusvaikutusten tunnistaminen ja arvioiminen, arviointitulosten integroiminen ja niiden pohjalta toimiminen, toteutettujen toimien vaikuttavuuden seuranta sekä avoin viestintä siitä, miten vaikutuksiin puututaan.

Yritysten tulee huomioida liiketoiminnassaan minimissään seuraavissa asiakirjoissa määritellyt ihmisoikeudet: ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevat kansainväliset yleissopimukset sekä ILO:n työelämän yleissopimukset ja julistus työelämän peruseriaateista- ja oikeuksista.

Yrityksille keskeinen ohjeistus on YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet, joiden noudattamista on edellytetty yksityisen sektorin toimijoilta myös Suomen ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan ohjeistuksessa.⁹⁶ Periaatteita noudattamalla yritykset pääsevät vähintään ihmisoikeuksia huomioivalle tasolle, ja joissakin tapauksissa yrityksen liiketoiminnot voivat olla ihmisoikeuksia edistävällä tasolla. Ihmisoikeuksia edistävän ja ihmisoikeushaasteisiin tarttuvan tavoitetason asettaminen yrityksille vähentäisi todennäköisesti merkittävästi niiden yritysten määrää, jotka voisivat olla kumppaneina kehitysyhteistyössä ja saada rahoitusta nykyisten yksityiselle sektorille suunnattujen rahoitusinstrumenttien kautta. Vähennys johtuisi etenkin siitä, että useimmilla kestävästä kehityksestä edistävilläkin yrityksillä liiketoiminnan keskiössä on omien tuotteidensa ja palveluidensa myyminen liiketaloudellisesti kannattavalla tavalla. Tämän yhdistäminen haavoittuvassa asemassa olevien oikeudenhaltijoiden aseman parantamiseen ja kestävien rakenteellisten muutosten edistämiseen voi olla vaikeaa. Lisäksi on tärkeää huomata, että suuri osa sekä kansainvälisistä että suomalaisista yrityksistä on vielä varhaisessa vaiheessa YK:n ohjaavien periaatteiden mukaisessa ihmisoikeusvastuun toteuttamisessa⁹⁷.

Toisaalta yksityiselle sektorille suunnatuissa rahoitusinstrumenteissa ylempien ihmisoikeusperustaisuustasojen tavoittelu voisi toimia kannustimena yritysten suuntaan. Esimerkiksi finanssisiirtusinvestointeja tehdessä voitaisiin laittaa etusijalle yritykset, jotka liiketoiminnallaan edistävät ihmisoikeuksia.

Finanssisiirtustusten ihmisoikeusperustaisuutta pohdittaessa on hyvä huomioida, että iso osa niistä on ilmastorahoitusta. Kehityspoliittisen investointisuunnitelman tavoitteena on, että 75 prosenttia rahoituksesta ohjataan ilmastorahoitukseen vuosina 2020–2023.⁹⁸ Pariisin ilmastopöytäkirjassa on sovittu, että ilmastorahoituksessa huomioidaan erityisesti ilmastomuutoksen kielteisille vaikutuksille kaikkein haavoittuvimpien maiden prioriteetteja ja tarpeita. Haavoittuvuus ei kuitenkaan ole osoittautunut voimakkaasti vaikuttavaksi tekijäksi rahoituksen

---

Yrityksille keskeinen ohjeistus on YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat periaatteet.

96 OHCHR (2011). Guiding Principles on Business and Human Rights. Implementing the United Nations “Protect, Respect and Remedy” Framework. https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/guidingprinciplesbusinessshr_en.pdf

Ministry for Foreign Affairs of Finland (2015). Human Rights Based Approach in Finland’s Development Cooperation. Guidance note, 2015. https://um.fi/documents/35732/48132/human_rights_based_approach_in_finlands_development_cooperation_guidance

97 Tran-Nguyen, E., Halttula, S., Vormisto, J., Aho, L., Solitander, N., Rautio, S. & Villa, S. (2021). Suomalaisyriyten ihmisoikeussuorituksen tila (SIHTI) -hanke: Selvitys suomalaisyriyten ihmisoikeussuorituksen tilasta. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-065-3>

World Benchmarking Alliance 2022 Corporate Human Rights Benchmark. <https://www.worldbenchmarkingalliance.org/publication/chr/b/>

98 Ulkoministeriö, Kehityspoliittinen osasto (7.11.2019). Kehityspoliittinen investointisuunnitelma 2020–2023. <https://um.fi/documents/35732/0/kehityspoliittinen-investointisuunnitelma-2020-2030.pdf/d60963be-89c4-465e-37b0-61648a5e9ad5?i=1573828652673>

ohjautumisessa. Suomenkin ilmatorahoituksesta valtaosa on kohdistunut muualle kuin vähiten kehittyville maille. Haasteena on, että vaikka erityisesti sopeutumistoimille on tarvetta, laina- ja sijoitusmuotoinen ilmatorahitus kohdistuu pääsääntöisesti ilmastonmuutoksen hillintätoimiin ja suuntautuu usein haavoittuvimpien maiden sijasta maihin, joissa on paremmat edellytykset investoinneille. Lisäksi rahoitukselle asetetut kriteerit usein tarkoittavat sitä, että ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan keskiössä olevilla kaikkein köyhimmillä oikeudenhaltijoilla – naisilla, nuorilla ja alkuperäiskansoilla – on vaikeuksia saada ilmatorahoitusta.⁹⁹

4.4 Kehityspolitiikan ja -yhteistyön ihmisoikeusperustaisuus muuttuvassa toimintaympäristössä

Kuten aiemmin on tuotu esiin, kehitysyhteistyön toimintaympäristö on muuttunut viime vuosina entistä monimutkaisemmaksi ja monitahoisemmaksi muun muassa konfliktien, erilaisten kriisien ja katastrofien lisääntymisen ja pitkittymisen sekä koronapandemian vuoksi. Jo saavutettuja tuloksia esimerkiksi köyhyyden vähenemisessä menetettiin pandemian vuoksi, ja äärimmäisessä köyhyydessä elävien osuus kasvoi vuonna 2020 ensimmäistä kertaa yli 20 vuoteen¹⁰⁰.

Merkitävä osa Suomen kehitysyhteistyöstä kohdistuu hauraisiin maihin ja tilanteisiin, joissa avun tarve on suuri. Vaikeissa olosuhteissa elävien ja kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten tukeminen on usein hankalinta, kalleinta ja epävarmintä. Silti se on Suomen kehityspolitiikan tavoitteiden mukaisesti kaikkein tärkeintä pysyvän muutoksen aikaansaamiseksi.¹⁰¹ Onkin todella tärkeää, että vaikeuksista ja muuttuvista toimintaympäristöistä huolimatta Suomi pitää kiinni ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan mukaisesti kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten tukemisesta.

Nopeasti muuttuvat toimintaympäristöt ja kasvava tarve vahvistaa kehitysyhteistyön, humanitaarisen avun ja rauhantyön välistä yhteistyötä vaativat myös uudenlaista pohdintaa siitä, miten ihmisoikeusperustaista lähestymistapaa sovelletaan käytännössä. Lähestymistapaa on alun perin ajateltu sovellettavan kehitysyhteistyössä ja

99 Kehityspoliittinen toimikunta (2022). Suomen kansainvälinen ilmatorahitus tarvitsee selkeän suunnan. <https://www.kehityspoliittinentoimikunta.fi/julkaisut-ja-materiaalit/suomen-kansainvalinen-ilmatorahitus-tarvitsee-selkean-suunnan-kehityspoliittisen-toimikunnan-analyysi>

Savvidou, G., Atteridge, A., Omari-Motsumi, K. & Trisos, C.H. (2021). Quantifying international public finance for climate change adaptation in Africa. *Climate Policy* 21 (8): 1020-1036. <https://doi.org/10.1080/14693062.2021.1978053>

Shakya, C., Smith, B., Soanes, M., Bharadwaj, R., & Holland, E. (2021). Access to climate finance - Workshop Report - 23 February 2021. IIED, London. <https://pubs.iied.org/10213iied>

Timperley, J. (2021). How to fix the broken promises of climate finance. *Nature* 598: 400-402. <https://www.nature.com/articles/d41586-021-02846-3>

100 World Bank (7.10.2020). COVID-19 to Add as Many as 150 Million Extreme Poor by 2021. Press release. <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/10/07/covid-19-to-add-as-many-as-150-million-extreme-poor-by-2021>

World Bank (14.10.2022). Global poverty in the 2020s is on a new, worse course. World Bank Blogs. <https://blogs.worldbank.org/opendata/global-poverty-2020s-new-worse-course>

101 Ulkoministeriö (2022). Kehityspolitiikan tulospöytäkirja 2022. <https://um.fi/web/kehityspolitiikan-tulospöytäkirja-2022/>

sitä kehitettäessä esimerkiksi humanitaarisen avun ja kehitysyhteistyön välinen suhde ajateltiin enemmän toistensa jatkumona kuin samanaikaisina toimintoina. Ulkoministeriön kolmoisneksus-linjauus toteaa, että ihmisoikeusperustaista lähestymistapaa on hauraissa ja muuttuvissa toimintaympäristöissä mukautettava kuhunkin toimintaympäristöön.¹⁰² Koska kolmoisneksus-lähestymistavan toimeenpano Suomen kehitysyhteistyössä on vasta alkamassa, käytännön oppeja ja hyviä käytäntöjä sen toimeenpanosta sekä ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan yhdistämisestä siihen on vielä vähän.

Oman haasteensa Suomen kehitysyhteistyölle tuo myös se, että sääntöpohjaista kansainvälistä järjestelmää ja sen normipohjaa, kuten ihmisoikeuksia, kyseenalaistetaan yhä vahvemmin.¹⁰³ Esimerkiksi sukupuolten tasa-arvoa, naisten ja tyttöjen sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksia vastustetaan niin kansallisilla kuin kansainvälisillä areenoilla, kuten YK:ssa. Nämä haasteet tekevät aiempaakin tärkeämmäksi Suomen panostuksen ihmisoikeusperustaiseen kehityspolitiikkaan ja -kehitysyhteistyöhön. Ne kasvattavat kansainvälisellä tasolla etenkin YK:n ja EU:n piirissä tehtävän vaikuttamistyön merkitystä entisestään. Samalla ne tuovat aiempaa tärkeämmälle sijalle kehityspolitiikan toimeenpanon myös Suomen kontekstissa. Globaalikasvatuksella ja kehitysviestinnällä on tärkeä rooli suomalaisten kestävään kehitykseen, ihmisoikeuksiin ja globaaliin vastuuseen liittyvän tietoisuuden ja ymmärryksen vahvistamisessa.

Yllä oleva analyysi osoittaa, että Suomen kehityspolitiikka ja -yhteistyö on murrosvaiheessa. Toimintaympäristöjen muuttuminen yhä kompleksisemmiksi, konfliktien pitkittyminen, ilmastonmuutoksen myötä lisääntyvät katastrofit sekä ihmisoikeuksien kasvava kyseenalaistaminen kasvattavat entisestään ihmisoikeusperustaisen kehityspolitiikan ja -yhteistyön tarvetta ja merkitystä.

Samanaikaisesti Suomen rahoitusarkkitehtuurin muuttuessa on tärkeää varmistaa, että näihin tarpeisiin pystytään vastaamaan parhaalla tavalla. Tämä edellyttää tarkkaa strategista analyysia kehityspolitiikan ja -yhteistyön rahoituskanavista ja keinoista, jotta Suomi pystyy maksimoimaan lisäarvonsa kehittyvien maiden haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien edistäjänä. Vahvan sitoutumisen lisäksi tarvitaan myös pitkäjänteistä ja käytännönläheistä ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan kehittämistä, kehitysyhteistyön adaptiivisuuden vahvistamista sekä hyvistä käytännöistä ja haasteista yhdessä oppimista.

---

*Toimintaympäristöjen
muuttuminen
kasvattaa entisestään
ihmisoikeusperustaisen
kehityspolitiikan ja
-yhteistyön tarvetta ja
merkitystä.*

102 Ulkoministeriö (2022). Ohje. Kolmoisneksus ja yhteistyö hauraiden valtioiden ja alueiden kanssa. https://um.fi/julkaisut/-/asset_publisher/TVOLgBmLyZvu/content/ohje-kolmoisneksus-ja-yhteistyo-hauraiden-valtioiden-ja-alueiden-kanssa/384998

103 The University of Alabama at Birmingham. (21.10.2020). The Rising Trend of Nationalism and Its Implications on Human Rights. UAB Institute for Human Rights Blog. <https://sites.uab.edu/humanrights/2020/10/21/the-rising-trend-of-nationalism-and-its-implications-on-human-rights/>

5.

KPT:n suositukset

EDUSKUNTA

Eduskunnalla on keskeinen rooli Suomen kehityspolitiikan suuntaviivoihin ja sen toimeenpanon kokonaisrahoitukseen liittyvässä päätöksenteossa, ja siten ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan turvaamisessa. Ihmisoikeusperustaisen kehityspolitiikan ja -yhteistyön vaikuttavuuden näkökulmasta on tärkeää, että puolueet ja kansanedustajat ymmärtävät, miten ihmisoikeuksien pitkäjänteisellä edistämällä kehittyvissä maissa turvataan demokratiaa ja kestävän kehityksen edellytyksiä globaalisti.

- Poliittisten puolueiden ja kansanedustajien tiedonsaantia Suomen ihmisoikeusittoumuksista, ihmisoikeusperustaisesta lähestymistavasta sekä Suomen roolista ihmisoikeuksien edistäjänä tulee vahvistaa. Näin vahvistetaan eduskunnan tukea ihmisoikeusperustaiselle kehityspolitiikalle.
- Talousarviokäsittelyssä eduskunnan tulee turvata lahjamoitoisen kehitysrahoituksen säilyminen vähintäänkin nykyisellä tasolla. Tämä on tärkeää, jotta kehitysyhteistyötä pystytään kohdentamaan kaikkein köyhimmille maille ja hauraille alueille. Tämä tukee myös ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan keskiössä olevien haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten tavoittamista.

HALLITUKSET YLI VAALIKAUSIEN

Kirstyvässä globaalissa tilanteessa on tärkeää varmistaa, että Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka kokonaisuudessaan jatkuu vahvasti ihmisoikeusperustaisena yli hallituskausien. Tämä vahvistaa ihmisoikeusperustaisen kehityspolitiikan tuloksellisuutta. Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa on tärkeä ohjenuora myös Suomen kansallisille ja kansainvälisille kestävän kehityksen tavoitteille, joiden aikajänne ylittää hallituskausien rajat.

- Jatkuvuuden turvaamiseksi hallitusohjelmien tulee perustua kestävän kehityksen Agenda 2030 -toimintaohjelmaan. Lisäksi nykyiset selonteot, kuten ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko, Agenda 2030 -selonteko sekä Kehityspolitiikan ylivälikautinen selonteko luovat hyvän perustan ihmisoikeusperustaisen kehityspolitiikan kehittämiseksi tulevilla hallituskausilla.
- Tulevissa hallitusohjelmissa on varmistettava, että kehittyviin maihin suuntautuvassa toiminnassa eri politiikka-alat eivät ole ristiriidassa ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan kanssa, vaan niiden on tuettava ja vahvistettava toisiaan. Tämä tulee huomioida entistä tarkemmin myös kaikissa kaupallisissa ulkosuhteissa.

VNK JA MINISTERIÖT

- Ministeriöiden välisessä kehittyviin maihin suuntautuvassa yhteistyössä ja koordinaatiossa tulee kiinnittää entistä tarkemmin huomiota ihmisoikeusperustaisuuden johdonmukaiseen edistämiseen eri politiikka-aloilla. Tässä on kiinnitettävä erityistä huomiota, miten eri politiikkatoimet vaikuttavat etenkin haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien toteutumiseen. Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa tulee nähdä tärkeänä keinona toimeenpanna Agenda 2030:n ja kestävän kehityksen tavoitteiden *ketään ei jätetä* -periaatetta.
- Ministeriöiden välisessä yhteistyössä kannattaa hyödyntää ihmisoikeusperustaisessa kehitysyhteistyössä yhteiskunnan eri sektoreilta saatuja oppeja. Tämä voi tukea etenkin ihmisoikeusperiaatteiden ja haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten näkökulmien huomioimista myös Suomessa.

Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa tulee nähdä tärkeänä keinona toimeenpanna Agenda 2030:n ja kestävän kehityksen tavoitteiden ketään ei jätetä -periaatetta.

ULKOMINISTERIÖ

Kunnianhimoisemmat tavoitteet ihmisoikeusperustaisuuden vahvistamiselle

On tärkeää, että ulkoministeriö jatkaa ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan vahvistamista ja pitkäjänteistä kehittämistä Suomen kehityspolitiikan ja -yhteistyön toimeenpanossa. Nykyisistä interventioista on ollut rahoituspäätösvaiheessa 61 prosenttia ihmisoikeudet huomioivalla tasolla (sensitiivinen), 21 prosenttia ihmisoikeuksia edistävällä tasolla (progressiivinen) ja vain 14 prosenttia ihmisoikeushaasteiseen tarttuvia (transformatiivisia). Suomen tulee määrätietoisesti nostaa kunnianhimon tasoaan ja tukea kehitysyhteistyövaroin yhä vahvemmin toimia ja toimijoita, jotka edistävät ihmisoikeuksia tai tarttuvat ihmisoikeushaasteisiin. Tämän edistämiseksi:

- Ulkoministeriön tulee selkeyttää ja konkretisoida ihmisoikeusperustaisuuden vahvistamiseen liittyvää tavoitteenasettelua. Kehitysyhteistyön kaikille rahoitusmuodoille tulee määritellä selkeät tavoitteet ihmisoikeuksia edistävien ja ihmisoikeushaasteisiin tarttuvien interventioiden rahoitusosuuksille. Humanitaarinen apu on jatkossakin määriteltävä lähtökohtaisesti ihmisoikeuksia huomioivaksi.
- Luonteeltaan vahvasti poliittisen rauhantytön erityispiirteet tulee huomioida rahoituspäätöksissä ja rauhantytötä arvioitaessa. Ihmisoikeusperustaisuus on rauhanomaisen toimintamallien, rakenteiden ja asenteiden tavoittelun keskeinen lähtökohta. Rauhantytö tuottaa parhaimmillaan ihmisoikeushaasteiden juurisyihin puuttuvia tuloksia.
- Ihmisoikeusperustaisuuden tavoitetasojen saavuttamista tulee seurata ja arvioida interventioita suunnitteluvaiheen lisäksi toteutus- ja päättymisvaiheissa. Suurissa kehityshankkeissa, kuten kehitysrahoituslaitosten lainoissa, pitää panostaa enemmän toteutusvaiheen seurantaan. Tässä voidaan hyödyntää esimerkiksi paikallisten kansalaisjärjestöjen ruohonjuuritason asiantuntemusta.
- Myös yksityissektorin rahoituksessa tulee asettaa selkeät tavoitteet ihmisoikeuksia edistävien interventioiden osuuden kasvattamiselle. Rahoitukseen liittyvässä päätöksenteossa ja seurannassa tulee lisäksi varmistaa, että kaikki rahoitettavat yritykset ovat todennettavasti sitoutuneet ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja että ne noudattavat liiketoiminnassaan YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevia ohjaavia periaatteita.
- Ilmatorahoituksen ihmisoikeusperustaisuutta tulee vahvistaa. Tämä tukisi nykyistä vahvemmin köyhimmässä maissa ja haavoittuvimmilla alueilla ja paikallistasolla toteutettavaa sopeutumistyötä.

Ihmisoikeusperustainen rahoitusarkkitehtuuri ja resursointi

Suomen rahoitusarkkitehtuurin strategisessa suunnittelussa ja päätöksenteossa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että käytössä olevat kehitysyhteistyön instrumentit tukevat ihmisoikeusperustaisen kehitysyhteistyön vahvistumista. Ihmisoikeuksia edistävien ja ihmisoikeushaasteisiin tarttuvien interventioiden osuuden kasvattamiseksi rahoitusta tulee suunnata suunnitelmallisesti instrumentteihin, joissa ihmisoikeusperustaisuus on vahvaa ja sen vahvistamiselle on hyvät lähtökohdat:

- Suomen tulee jatkaa tukeaan suomalaisille ja kansainvälisille kansalaisjärjestöille sekä kumppanimaiden kansalaisyhteiskuntien toimijoille, jotka edistävät ihmisoikeuksia ja niiden puolustamista. Nämä toimijat ovat tärkeässä roolissa ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan edelleen kehittämisessä.
- Suomessa on käytävä avointa keskustelua kahdenvälisen kehitysyhteistyön supistumisen vaikutuksista kehityspolitiikan ja -yhteistyön ihmisoikeusperustaisuuteen sekä Suomen profiiliin ihmisoikeusperustaisuuden asiantuntijamaana kansainvälisillä areenoilla. Suomen rahoitus hallitusten väliselle kehitysyhteistyölle on supistunut viime vuosina merkittävästi.
- Ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan tulee näkyä monenkeskisen rahoituksen kanavoinnissa. Suomen tukemat YK-järjestöt ovat sitoutuneet ihmisoikeusperustaiseen lähestymistapaan, ja Suomen tulee tukea lähestymistavan vahvistamista niissä. Suomen tulee myös tukea YK-järjestöjen työtä jäsenvaltioiden ihmisoikeuspolitiikan ja ihmisoikeuksia tukevan lainsäädännön kehittämiseksi.¹⁰⁴

Instrumentteihin liittyvien painotusten lisäksi kehitysyhteistyön rahoituksessa tulee kiinnittää huomiota erityisesti seuraaviin asioihin:

- Kehitysrahoituksessa tulee huomioida, että ihmisoikeusperustaisen työn muutokset edellyttävät pitkäjänteistä työtä. Rahoituksen kokonaistason leikkaukset ovat uhka pitkäjänteiselle kehityspolitiikalle ja ihmisoikeusperustaisuudelle.
- Rahoituksessa on kiinnitettävä erityistä huomiota interventioiden riittävään henkilöresursointiin. Ihmisoikeusperustaisessa lähestymistavassa painotuu vahvasti eri toimijoiden kapasiteetin vahvistaminen, millä on vaikutusta kulurakenteeseen.

Ihmisoikeusperustaisuus politiikkavaikuttamisessa

- Ulkoministeriön tulee edistää ihmisoikeusperustaista lähestymistapaa monenkeskisten pääkumppaneidensa toiminnassa ja laina- ja sijoitusmuotoisen yhteistyössä. Tämä vaatii ihmisoikeusnäkökulman vahvistamisen asettamista Suomen vaikuttamistyön tavoitteeksi, pitkäjänteistä vaikuttamistyötä, riittävää resursointia ja kriittistä seurantaa.

104 Human Rights Council (2022). Best practices, challenges and lessons learned concerning integrated approaches to the promotion and protection of human rights and the implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development at the national level. A/HRC/51/9. Ks. paragraafit 15, 17, ja 54-55. https://ap.ohchr.org/Documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/51/9

*Suomen tulee
panostaa
kehitysyhteistyössä
laadukkaaseen
ihmisoikeusriskien
hallintaan, jossa
keskeistä ovat
hyvä suunnittelu ja
riskianalyysi.*

Ihmisoikeusperustaisuuden seuranta

- Suomen tulee panostaa kehitysyhteistyössä laadukkaaseen ihmisoikeusriskien hallintaan, jossa keskeistä ovat hyvä suunnittelu ja riskianalyysi, aktiivinen ja systemaattinen ihmisoikeusriskien seuranta sekä seurantatiedon analysointi ja hyödyntäminen. Lisäksi on tärkeää panostaa joustavaan (adaptiiviseen) lähestymistapaan, jossa korostuvat sekä aiemmasta työstä oppiminen että valmius muuttaa tehtyjä suunnitelmia.
- Kerätyn tiedon erittelyyn (disagregointi) tulee kiinnittää huomiota, sillä se on tärkeää syrjinnän ja epätasa-arvon tunnistamisessa, analysoinnissa ja muutosten seurannassa. Tieto tulee eritellä muun muassa sukupuolen, iän ja vammaisuuden perusteella. Samanaikaisesti on tärkeää ymmärtää ja huomioida tiedon keräämiseen ja erittelyyn liittyvät haasteet sekä mahdolliset ihmisoikeusriskit.
- Kehitysyhteistyön seurannassa tulee vahvistaa laadullisten mittareiden hyödyntämistä sekä varata tähän riittävästi aikaa ja resursseja. Ihmisoikeusperustaisen työn tuloksia on usein vaikea mitata määrällisten mittareiden avulla.
- Kehitysyhteistyön tulosperustaisessa arvioinnissa on huomioitava, että kansalaisyhteiskunnan tilan kaventuessa ihmisoikeuspuolustajat ovat yleensä rajoitusten ensisijaisena kohteina. Näissä tilanteissa ihmisoikeuksien puolustaminen ja kielteisten kehityssuuntien hidastaminen ovat jo sellaisenaan ihmisoikeusperustaisen kehitysyhteistyön kannalta merkittävää toimintaa.

Osaamisen kehittäminen

- Ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan osaamisen ylläpitoon ja jatkuvaan koulutukseen tulee panostaa riittävästi. Lähestymistavan käytännön soveltaminen erilaisissa toimintaympäristöissä edellyttää tietoa ja osaamista, huomioiden teema- ja sektorikohtaiset erityistarpeet. Osaamisen vahvistamisen tueksi on tärkeää kehittää nykyistä spesifimpiä ja käytännönläheisempiä ohjeistuksia.

Ihmisoikeusperustaisuus ja kolmoisneksus

- Ulkoministeriön on hyödynnettävä muiden maiden ja kansainvälisten toimijoiden kokemuksia ja kehittää lisää hyviä käytäntöjä ihmisoikeusperustaisen kolmoisneksus-lähestymistavan toimeenpanoon. Kehitysyhteistyön, humanitaarisen avun ja rauhantyyntöön väliseen yhteistyöhön perustuvassa toimintamallissa on myös tehostettava tiedonvaihtoa ja oppimista eri toimijoiden kesken.

Liite 1:

YK:n keskeisiä ihmisoikeussopimuksia

Kansalaisyhteisö- ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (KP-sopimus) hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa joulukuussa 1966, ja se tuli Suomen osalta voimaan vuonna 1975. Sopimus turvaa muun muassa oikeuden elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen, oikeuden yksityisyyteen ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, ilmaisun-, ajatuksen- uskonnon- sekä liikkumisvapauden ja yhdenvertaisuuden tuomioistuinten edessä. Se sisältää myös yleisen syrjintäkiellon, vähimmäiskriteerit kuolemanrangaistuksen käytölle sekä säännöksen vähemmistöihin kuuluvien oikeuksista. Sopimuksen toteutumista valvoo YK:n ihmisoikeuskomitea, joka tutkii jäsenvaltioiden määräaikaisraportteja sekä käsittelee valtioiden välisiä valituksia ja yksilövalituksia.

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (TSS-sopimus) hyväksyttiin vuonna 1966, ja se tuli Suomen osalta voimaan vuonna 1975. Sopimus sisältää muun muassa työhön ja työoloihin, terveyteen ja hyvinvointiin, asumiseen, koulutukseen ja kulttuuriin liittyviä oikeuksia. Sopimus sisältää myös oikeuden sosiaaliturvaan ja riittävään elintasoon. Jokainen sopimukseen liittynyt valtio sitoutuu, käytettävissään olevien voimavarojen mukaan, toimenpiteisiin sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi. TSS-sopimuksessa suojeltuja oikeuksia ei voi peruuttaa.

Sopimuksen toteutumista valvoo TSS-komitea, joka käsittelee valtioiden määräaikaisraportteja sekä yksilövalituksia.

Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus hyväksyttiin vuonna 1965. Suomessa se tuli voimaan vuonna 1970. Sopimuksen tarkoituksena on ehkäistä rodun, ihonvärin, syntyperän taikka kansallisen tai etnisen alkuperän perusteella tapahtuvaa syrjintää. Valtioiden tulee kaikin mahdollisin keinoin pyrkiä ehkäisemään rasismia sekä kriminalisoida rotusyrjintä ja kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Sopimuksen toteutumista valvoo rotusyrjinnän vastainen komitea (CERD), joka käsittelee sopimusvaltioiden laatimia määräaikaisraportteja ja antaa suosituksia valtioille. Komitea voi lisäksi tutkia yksilö- tai ryhmävalituksia, mikäli valituksen kohteena oleva valtio on tunnustanut oikeuden yksilövalitukseen. Sillä on myös mahdollisuus käsitellä valtioiden välisiä valituksia.

Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus hyväksyttiin vuonna 1979. Suomessa se tuli voimaan vuonna 1986. Sopimuksen tavoitteena on edistää ihmisoikeuksien tasa-arvoista toteutumista naisten osalta. Sen keskeinen lähtökohta on naisiin kohdistuvan syrjinnän kieltäminen. Se sisältää säännöksiä muun muassa kansalaisuudesta, koulutuksesta, työelämään osallistumisesta, terveydenhuollosta ja naisten taloudellisista oikeuksista. Siinä otetaan myös huomioon perinteisten sukupuoliroolien rajoittava vaikutus naisten elämään. Vuonna 1992 sopimusta täydennettiin suosituksella, jonka mukaan syrjinnän käsite sisältää myös naisiin kohdistuvan väkivallan. Sopimuksen toimeenpanoa valvoo naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CEDAW), joka käsittelee sopimusvaltioiden määräaikaisraportteja ja laatii suosituksia valtioille. Se voi myös käynnistää omia tutkimuksia epäillessänsä, että naisten oikeuksia on loukattu systemaattisesti tai vakavasti. Komitea voi tutkia myös yksityishenkilöiltä saamiaan valituksia.

Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus hyväksyttiin vuonna 1984. Suomessa se tuli voimaan vuonna 1989. Sopimusvaltiot sitoutuvat tehokkaisiin toimiin kidutuksen estämiseksi ja sen tekemiseksi rangaistavaksi. Niiden tulee sitoutua karkottamaan tai asettamaan syytteeseen kidutukseen syyllistyneet henkilöt. Lisäksi sopimusvaltioilla on oltava oikeudelliset säädökset kidutuksen uhrien oikeudenmukaisen kohtelun turvaamiseksi sekä riittävän hyvityksen ja kuntoutuksen järjestämiseksi. Sopimuksen toteuttamista valvoo kidutuksen vastainen komitea. Komitea tarkastelee sopimusvaltioiden sille toimittamia määräaikaisraportteja ja tutkii yksilövalituksia. Se voi tehdä myös luottamuksellisia tutkimuksia väitetystä järjestelmällisestä kidutuksesta.

Yleissopimus lapsen oikeuksista hyväksyttiin vuonna 1989 ja nykyisin lähes kaikki maailman valtiot ovat siinä mukana. Suomessa se tuli voimaan vuonna 1991. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Sen tärkein tavoite on perusoikeuksien, kuten terveyden, koulutuksen, hyvinvoinnin, tasa-arvon ja turvan takaaminen kaikille lapsille, kaikkialla maailmassa. Se edellyttää valtioilta, että ne ottavat toiminnassaan huomioon lasten edun ja erityistarpeet sekä kuuntelevat lasten mielipiteitä. Sopimuksen noudattamista valvoo lapsen oikeuksien komitea, joka tarkastelee sopimusvaltioiden määräaikaisraportteja lapsen oikeuksien toteutumisesta ja sopimuksen täytäntöönpanon edistymisestä.

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus hyväksyttiin vuonna 2006. Suomen osalta sopimus astui voimaan vuonna 2016. Sopimuksen keskeisenä tavoitteena on turvata vammaisille henkilöille yhdenvertainen kohtelu sekä vahvistaa heidän mahdollisuuksiaan nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista. Tavoitteena on myös turvata vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeus, parantaa heidän yhteiskunnallista osallistumistaan sekä lisätä yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Sopimuksen toteutumista valvoo YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea, joka tutkii sopimusvaltioiden laatimat määräaikaisraportit toimenpiteistä sopimusvelvoitteiden toimeenpanemiseksi.

Siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä oikeuksia koskeva yleissopimus hyväksyttiin vuonna 1990 ja se on tullut voimaan vuonna 2003. Sopimuksen ensisijainen tavoite on suojella siirtotyöläisiä ja heidän perheitään hyväksikäytöltä ja ihmisoikeusloukkauksilta. Sopimuksen toteutumista valvoo siirtotyöläisten oikeuksia käsittelevä komitea. Suomi ei muiden EU-valtioiden tavoin ole ratifioinut sopimusta. Suomen kanta on, että Suomen lainsäädännössä ei erotella siirtotyöntekijöitä muista maahanmuuttajista. Heitä suojaavat samat perustuslain ja Suomen ratifioimien ihmisoikeussopimusten takaamat oikeudet kuin muitakin maahanmuuttajia.

Kansainvälinen yleissopimus kaikkien ihmisten suojelemiseksi tahdonvastaiselta katoamiselta hyväksyttiin vuonna 2006. Suomi on allekirjoittanut sopimuksen vuonna 2007, mutta ratifiointiprosessi on vielä kesken. Tahdonvastaisella katoamisella tarkoitetaan pidätystä, vangitsemista, sieppausta tai muuta vapaudenriistoa, joka on valtion toimeenpanema taikka sen toimeksiannosta tai suostumuksesta tehty. Se sisältää myös sen, että vapaudenriiston jälkeen vapaudenriistoa ei tunnusteta tai henkilön kohtalo tai olinpaikka salataan, minkä seurauksena henkilö on oikeussuojan ulottumattomissa. Tahdonvastaisia katoamisia ei sallita missään tilanteissa. Sopimuksen toteutumista valvoo tahdonvastaisia katoamisia käsittelevä komitea.

Työelämän peruseriaatteet ja oikeudet

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus ja Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (TSS-sopimus) sisältävät keskeisiä työhön liittyviä oikeuksia, joita on määritelty tarkemmin Kansainvälisen työjärjestö ILO:n työelämän yleissopimuksissa. Näihin sopimukseen pohjaava, vuonna 1998 hyväksytty, ILO:n julistus työelämän peruseriaateista ja -oikeuksista sitoo ILO:n kaikkia jäsenvaltioita kunnioittamaan, suojelemaan ja edistämään järjestäytymisvapautta ja kollektiivista neuvotteluoikeutta, kaikenlaisen pakkotyön ja pakollisen työn poistamista, lapsityövoiman poistamista sekä syrjinnän kieltä. Terveellinen ja turvallinen työympäristö lisättiin työelämän peruseriaatteisiin ja -oikeuksiin kesäkuussa 2022.

LÄHTEET:

- Ihmisoikeudet. net sivusto, YK:n yleissopimukset ja julistukset:
<https://ihmisoikeudet.net/jarjestelmat/ykn-ihmisoikeussopimukset/>
- YK:n voimassa olevat ihmisoikeussopimukset ja niihin liittyvä raportointi:
<https://um.fi/yk-n-voimassa-olevat-ihmisoikeussopimukset>
- Työ- ja elinkeinoministeriö, Kansainvälinen työjärjestö ILO -esite:
https://tem.fi/documents/1410877/2106637/TEM_ILO_esite_30102014.pdf/582a75bd-9856-40b8-a410-b1632316147c/TEM_ILO_esite_30102014.pdf?t=1465998199000
- ILO:n julistukset ja sopimukset ja kansainväliset työelämän standardit:
  - <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/how-the-ilo-works/departments-and-offices/jur/legal-instruments/lang--en/index.htm>
  - <https://www.ilo.org/global/standards/lang--en/index.htm>